

Ukiutaqtummi Aulaviit, Nipinitlu

MALIKTAKHANIK HANNAIHIMAYUNIK MUNARIYUT
TARIUNGMIUTANIK UKIUTAQTUMI

ULUKHAKTUUMI, NORTHWEST TERRITORIESMI

Natalie Carter
Jackie Dawson
Colleen Parker
Jenna Joyce
Annika Ogilvie
Melissa Weber
2018

ILITAGIMAYAUYUT

Titiraqtut quyagiyumayait Ulukhaqtuum Anguniaqtuni Katimayiit, UDCkullu Uluhaqtuumi, Inuvialuit Anguniangnikkut Katimayiit; Tahapkualu ilauyat qinikhiayainnik uqaqatigiblugin, katimaqatigiblugin: Tony Alanak, John Alikamik, Joseph Halukhit, Isaac Inuktalik, Joseph Kitekudlak Sr, Laverna Klengenberg, Adam Kudlak, David Kuptana and Roland Notaina.

Titiraqtut ilitariyait ikayuqtut tahapkua, Canatami Tariumik Munahiyut, Canadami imangnik Nauhiuqtut, Carleton Ilihakvia, Dalhousie Ilihakvia, Nunavutmi Gavamaat, Kivalliqmi Inuit Katimayiit, Nunavutmi Ilihakviit, Nunavutmi Nauhiuqtuni Ilihaviit, Ukiutaqtumi Tariuliqiyit Munariyunik Nunalaanik Canadami, Polar Knowledge Canadami, Qikiqtani Inuit Katimayiit, Ihumatuyuq ICE, Akyaqtit Canadami, Ottawap Nunaliqiviat Ilihakvia, Gavamatkut Ilihimayainnik Tutquumavik, Nayuqtait ijuhia Nunaplu ijuhia, Sunshine Coast Ilihakvialu.

Titraqtut quyagiyait kinauyakkut ikayuqtut hapkua, ArcticNet, Clear Seas, Department of Fisheries and Oceans Canada (DFO), Irving ShipBuilding Inc., Marine Environment Observation Prediction and Response Network (MEOPAR), Northern Scientific Training Program, Nunavut Arctic College, Nunavut General Monitoring Program (NGMP), Nunavut Research Institute, Oceans North, Pew Charitable Trusts, Students for Canada's North, Social Sciences and Humanities Research Council (SSHRC) of Canada, and World Wildlife Fund Canada.

Ajiliuktit: ESA (punani); Canadap Tariunanik Munahiyut, (Iluani, Umiat tamaita); Nunavutmun Pulaaqtut (Akviup papirua, nanuq; umimgmak); Luke Copeland (piqaliyak); Nunavungmungauyuq (qilalugak)

Hamani Takuttaaqtut: www.arcticcorridors.ca

Takuuktahat titiqat: Carter, N.A. , Dawson, J. , Parker, C. , Joyce, J. , Ogilvie, A. , Weber, M. (2018) Ukiuktaqtummi Aullaviit, Nipinitlu: Maliktakhanik Hannaihimayunik Munariyut tariuntanik Ukiutaqtumi (Ulukhaktuumi Northwest Territoriesmi katitihimayut). Ottawami: Ottawap Ilihakviani.
<http://ruor.uottawa.ca/handle/10393/37270> DOI: 10.20381/RUOR37270

Itituriyumaguvit haffuma mikhaagut hapkua apirriinnagialgit haffumani:

Dr. Jackie Dawson – jackie.dawson@uottawa.ca

Dr. Natalie Carter – ncarte3@uottawa.ca

OCEANS
NORTH

Fisheries and Oceans
Canada

Pêches et Océans
Canada

© 1986 Panda symbol WWF-World Wide Fund For Nature (also known as World Wildlife Fund).
® "WWF" is a WWF Registered Trademark.

ILAUYUT INUUHIIT

Tony Alanak aappauyuk hitamanik nutaraqaqtuq, anguniaqtuyuq naniriaqtuqhunilu. Nuna aliagiya tahamna inuuutigiyumaya.

John Alikamik Anguniaqtuni katimayiuyuq, talvani ilauvaktuq 1970ningaaniin. Aipanilu natingnik takuuhvaktukpingahut tatqiqhiit naatqayaqhugit upinnaamin auyamun ukiuk tamaan 25ni ukiuni. Ilaanilu katimayuni ilauvaktuk qilalukkat mikhaagut katimagaangata Inuvikmi January 2017mi. Ulukhaktuumi inuuyuq taimaa.

Joseph Haluksit anguniaqtqi, tahapkunanilu anguhiqiyuni, katimaqatauvaktuk Ulukhaktuuup anguniatini, Anguniaqtut Nunaptingni katimaganata ilauvaktuk. Ulukhaktuumi nunahimayuk taima kihimi pingahuni ukiuni Iqaluktutiami ilihariahimayuq. Joseph amihunik nutaraqaqtuq innuqatiqaqtuklu, iluliqaqtuklu.

Isaac Inuktalik inuuhimayuq Aimuatattakmi, Inungukhimayuq naniriaktukhunni anguniahunilu, hitamanikluunniin, talimanikluunniin ukiuqaqhuni hiquraqaqhimayuq 22mik. Hivilikpaamik igluliungnikkut maqpiraqaqtuk ayuihayaminik. Anguniaqpaktuklu nunaptingni hamani niqihamingnik. Aipaqaqtuq, pingahunklu ingniqaqhuni, paniqaqhunilu, Hapkuat havaat hivuniptingnut nakuuyumik atuqtauyukhat ikayuutauyukhat ihumagiyait.

Joseph Kitekudlak Sr. anguniati, havaguikhimayuq igluliutiugaluk. Joseph nutaraqaqtuq tukkuviqaqtuklu aipanilu munarivaktaak. Hivayautaa 867 396 3371.

Laverna Klengenberg anggayuquanuyuq Ulukhaktuumi aipaa Ross, amaamauyuklu talimanun nutaqaanun.

Adam Kudlak anguniakti Ulukhaktumi. Ilihaujiuvaktuk amihuni ukiuni. Ilihaqtittivaktuq nutaqanik ilihalihaanik, iniktririnahaqatuniku angayukhiinnik. Hunaliulukaaktittivaktuklu hannaviani Ilihakviup hanaviani. Ayuihautiplugitlu nunap pitquhiinnik. Nunamiittaami aliagiya. Ukiuraanat aliagiya hikumi tagiungmi aklauhiuraanami. Haviliungniklu uuktuqpagaa.

David Kuptana anguniaqtqi, anguniaqtittivaktuqlu qaplunaanik. Pulaaqtuniku hangutipluni, tahapkunanilu Inuvialuit nunahiqiyuni katimaqatauvaktuk. 2010mi nanuqhimayuq avugiiknik nanuqlu akhaku. Inungniklu akyakaunmik aulapkaivaktuq taximik. Aappauyuq qakugunnuaklu iluliit 14nunngialiktut.

Travis Kuptana

Roland Notaina anguniaqtuyuq ukiuraaluk aullaqpaktuq. Anguniaqpaktuq niqihamingnik ukiumiigaluak kiinauyaliukhunilu. Canadian Rangersni ilauvaktuq 14ni ukiuni. Ilhaqtani inikhimayait, Kukluktumilu ilihakhimayuq pingahuni ukiuni taimani Ulukhaktuuq angayukhiinni ilihakiitkaluangmata. Malgungnik ingniqaqtuq, Ilihariakhimagaluaqami ahiniittuq kihimi talva taimaa Ulukhaktuumi inuuyuq, nunahimayuq.

QULVAHIKTUNI IKHIVAYIIT UQAUHIIT

Umiat aulayut amigaikyuumiyut ukiuktaqtummi akunnani tahamani 1990min 2020un.' Canadap gavamanga havaktuq tahamna mihingnayaunittanani uummayunut aulayunit aulaviini uktaqtumi, pipkarumaplugitlu aulayut atuqublugin aallat apqutit aullaviini. Aullavilluahaat mihingnayuangittumik havaktauniaqtuq maligakhaat hivunniptingni aulavalirumapkaklugu taimaa uumayuni qayangnaittumik ukiuktaqtumi. Naunaiyaqtuaqlugit aulaviillu, qanuqtullu ittaakhaa immap qaana, havaqatigilugit Inuit ukiuktaqtumi nunahimayut, Tahamna havaaq hivulliutiat Canadap tariungmik munahiyut, aulapkaiyullu Canadami, takuuktiuyulluimangnik nunap qanani.

Ihumagiyakhak tahamna atuqtuq mihingnayuangittaananani umiat akyaqutit inaat, naunaihimalugit Inuit ukiuktamiittullu qauymayait hivulliutilugit Ihuinaaqunagit aulaviin, innuniaviin, anguniaviit nunahimayuni tukliulugu qanuqtullu aulavavikhaat maliguminaqtumik aulaviini.

Hapkuat katimayut qauymayainnit uqauhiinnit ilauyunit nunauyatigut, uqaqatigiiktunillu, apiquutikkullu Inuuvikmiutanit katimaqattaqtunit nunainni qauyimagamik aulavingnik takuuktauhimayuqlu katittiriyunnit ilauyunit.

HAMNA HAVAKHIMAYUQ HAPKUAT IHUMAGIBLUGIT...

- Qanuqtut inmanata imakkuungnikkut Inuit pitquhiitigut, innituqliitigutlu, uumayullu nayuqtainnillu, apqutigivaktailu huniutipkarumaplugit aulavavikhainnik
- Qauyimapkarumaplugitlu qanuq umiat, aulaviitlu inniangmanata nunallaani Inungnun, taamnatauq
- Qanuruluriutikhainniklu aulatjutikhainik uhivaktunut umianut

NANIAYUT HAFFUMA HAVAANIT...

- Qayangnaqtut umiani aulayuni uhiyun apqutainni hapkua:
 - Halumaingniq ukiuktaqtum imainni, angutinilu, inungnilu;
 - Aallanguktirutaitigut angutit hulilukaarutiilu nayuqpaktainni;
 - Anguniangniq ayungnahipat niqihanun niuvavingmillu niqinik pivaaliqat;
 - Qayangnaqtut tuhangnahigumik inungnit hikuhiqtunin, aullaaqtuninlu;
 - Aullangniq akitturumi, havaaqalluaruiqallu kiinauyaliungnik ayungnahiqpallu.
- Hikuplu qikitirutaa hikuhiuktup ahiruhimaya umiallu aulayut ahiruhimaya aallangukiinnaramiuuk nakungituk hapkununa:
 - Tuktut inigivaktainni apqutivaktainni aalangukpat niqihat ayungnaqhiniangmata; talvalu
 - Inuilu ukiuktaqtumi nunayullu aullaakviit, anguniaviilu qayangnaiyangnahualugit nakuyumik anguniariamingni.
- Ukhuyuat kuvihimayut / tuktihimayullu umiat tikikainnalimainmata inuuyunillu tahamani, havaaqatunilu tahapkunanik umianillu.

NUNAHIMAYUNIN-HAPKUA HAVAKTAKHAIT NAUNAIKHIMAYUN...

- Ukiataliraanat hikuiyaqtaililugu, ukiumilu umiaqaruikluni apqut tahamna;
- Maligakhaillu anaqtangnikkut iqakuungnikkullu nunallaani aulaviita apqutainni;
- Umiallu kihakhimayukhat 200 feet ungahitilaani hinaanit iqalukhiungnaraanat;
- Canadaplu tariunik munahiyut hanguvallialutik hivituyumik, kuviyuqaqpallu, tuktittuqaqpallu qilamik ilitturiyanata halummahiyukhat.
- Uqaqatigiqattaklutik inmingnun gavamatkullu, nunallaanillu, Nunakpunmillu aulapkaiyunin, umianillu, Ulukhaktuumilu, tahapkuallu DFOkut; gavamatkunnillu ENRkut; Uumayuqangniilu nayuqtainnik munahiyut (EISC); Inuvialuillu nunanik munakhiyut (ILA); Inuvialuillu anguhiqiyiit (IGC), tahapkualu iqaluktigut munariyut (FJMC);
- Inuillu naniittakhait umiat tuhaapkakpaklugit nunalaamingnit tikitinnagit; tahamnalu
- Nunahimayullu hannaihimapkaklugit kuviyuqaqpat.

Hapkuat naniyauyt takupkaktauniaqtut pinahuaptingni inungnun, nunallaanullu Nunavunmi Nunataaqhimayunilu, tahapkununalu nunapta gavamaqatigiiktunut munakhiyut aulayunik, nauhiuktunutlu hunavalungnik anggiktauhimagaanamik qinihiattaaktutkanihiyumaplutik. Inuillu nunahimayullu ukiuktaqtumi ilauyumayut ilauyukhat qanuq aulaniangmanaat qayangnaingnahuakhimalugu umiat aulavikhaat.

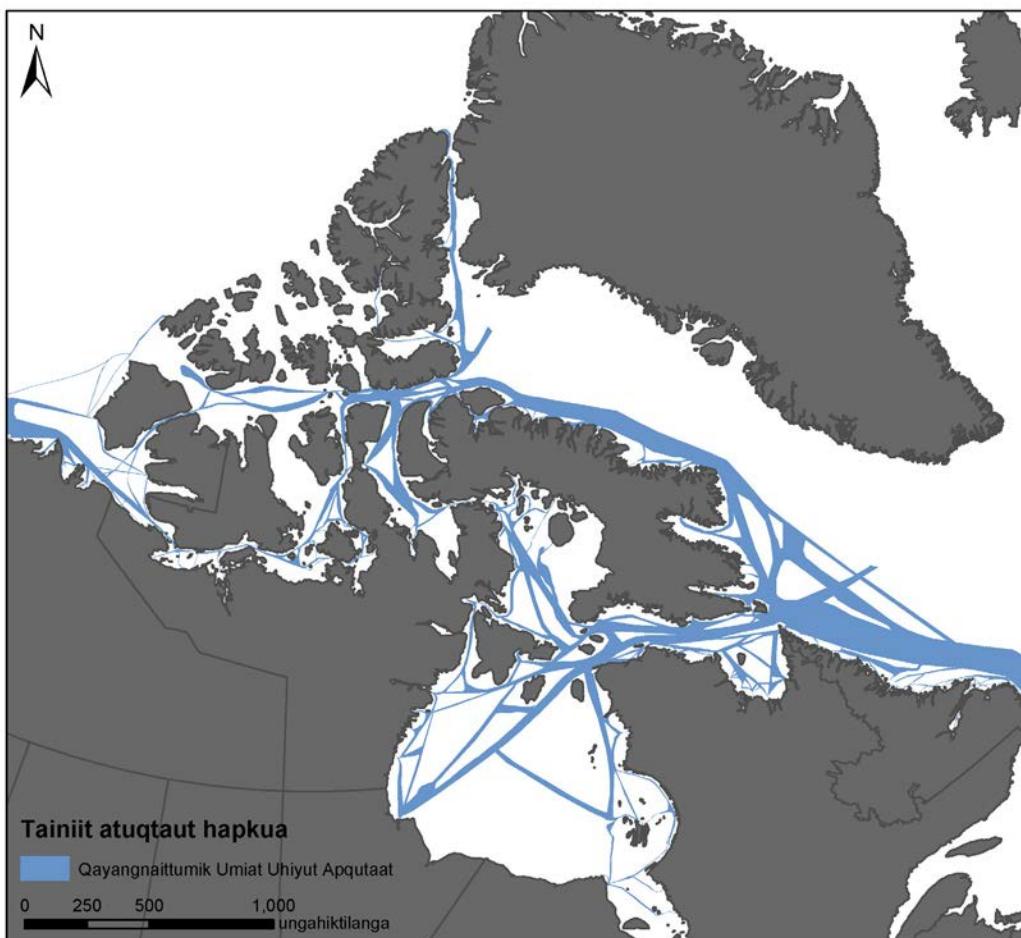

ILIHIMAYAUYUN

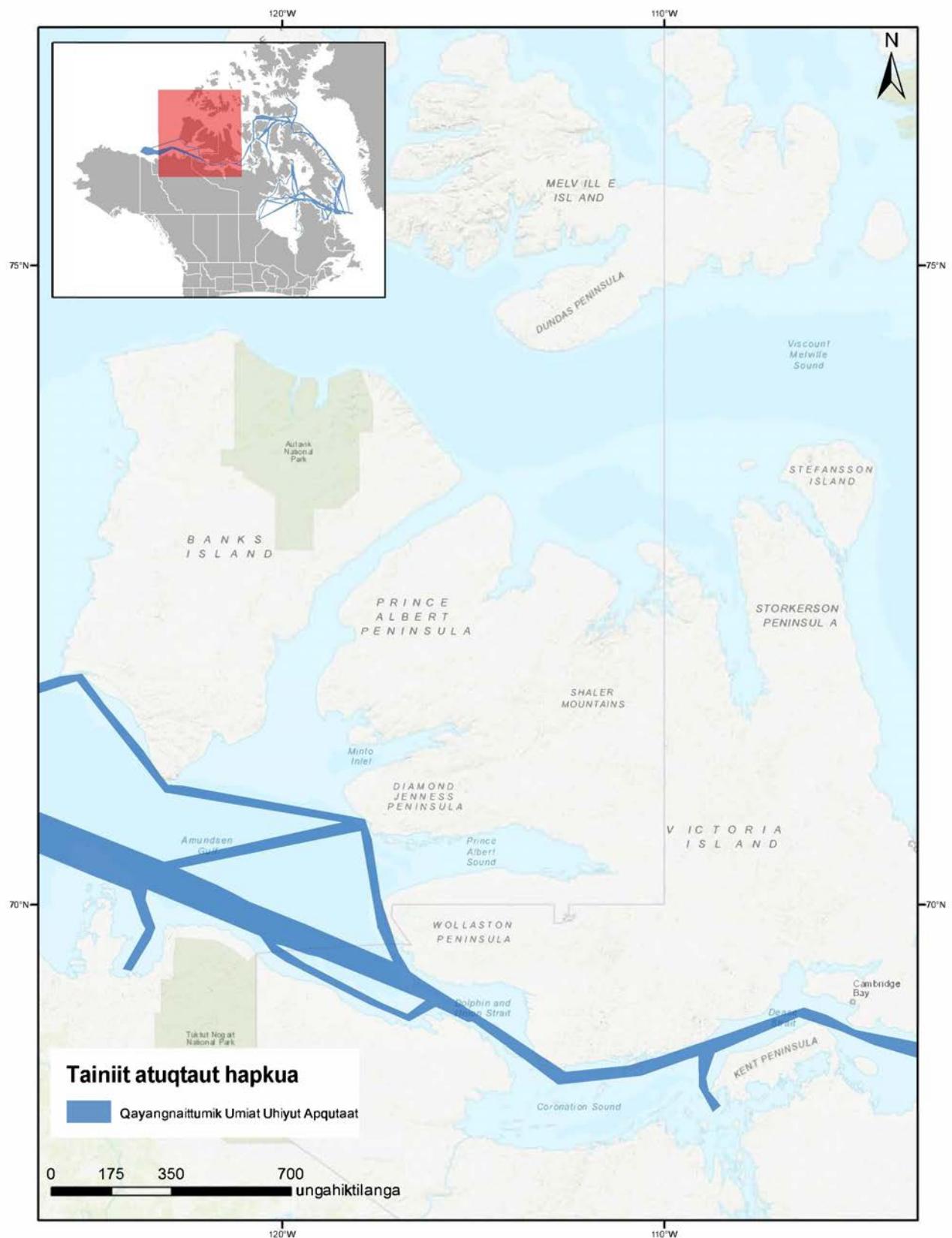
Umiat aulayut ukiuktaktum imaani amigaikyuumiun ukiun hapkua akunnani 1990min 2015mun.¹ Canadap gavamaan ihuahinahuapkaktut aulajutikhainnuk, appputikhainnuk qayangnaittumik umiat utiqtaqvhainnuk ukiuktaktum tariunani, taimaa nunallaat apqunmiittut mihigiqattakyuangniqblugit, anguniaviillu (takuyakhak 1). Umiat aulaviit utiktaqviit havaarinahuaqtaat naunaikutigilugu hivunnapterngni havaktauniangmingmat umiat qayangnaittumik aulavikhaanik ukiuktaqtumi, tahamnalu naunaiyahimaqattaqlugu aulajuhiilu, qanuqtun immap qaana inmannaalu, Inuit havaqatigilugit. Apputauyuq hamna hivuluktigiyait Canadap tariunik munahiyut, akyaktaktunitlu Canadami, Canadaplus imap qananiitunik munaqhiyunin.

Qauymayakhallu hivilingmik munariyauyun aulaviimi Inuit nunaqaqqaaqhimayun qauymayain imi) qayagiqublugin ihuinaaqqata qainnanilu , anuniangviinnilu inuuniangviinilu, inungnilu 2) tahamnalu maliklugu nakuuyumik aulavia.

Haffuma uqauhiit titiraqhimayut Ulukhaktuungmiutanit qauymayainnit ukiuraaluk atukpaktut tariumi aulaviinni (hulilukaakviini, inuniakviini, initukviinni aulaakviinnilu), qayangnaqtuqaqqat hapkunani , inungnilu taimaaluu aulajutiginahuaqtaillu umiallu aulaviitlu utiqtaqviit naunaihimayut.

Takuyakhak 1. umiallu aulaviilu utiqtaqviit

Takuyakhak 2. umianilu aulaviilu utiqtaqviit Ulukhaktuuq qaninaani

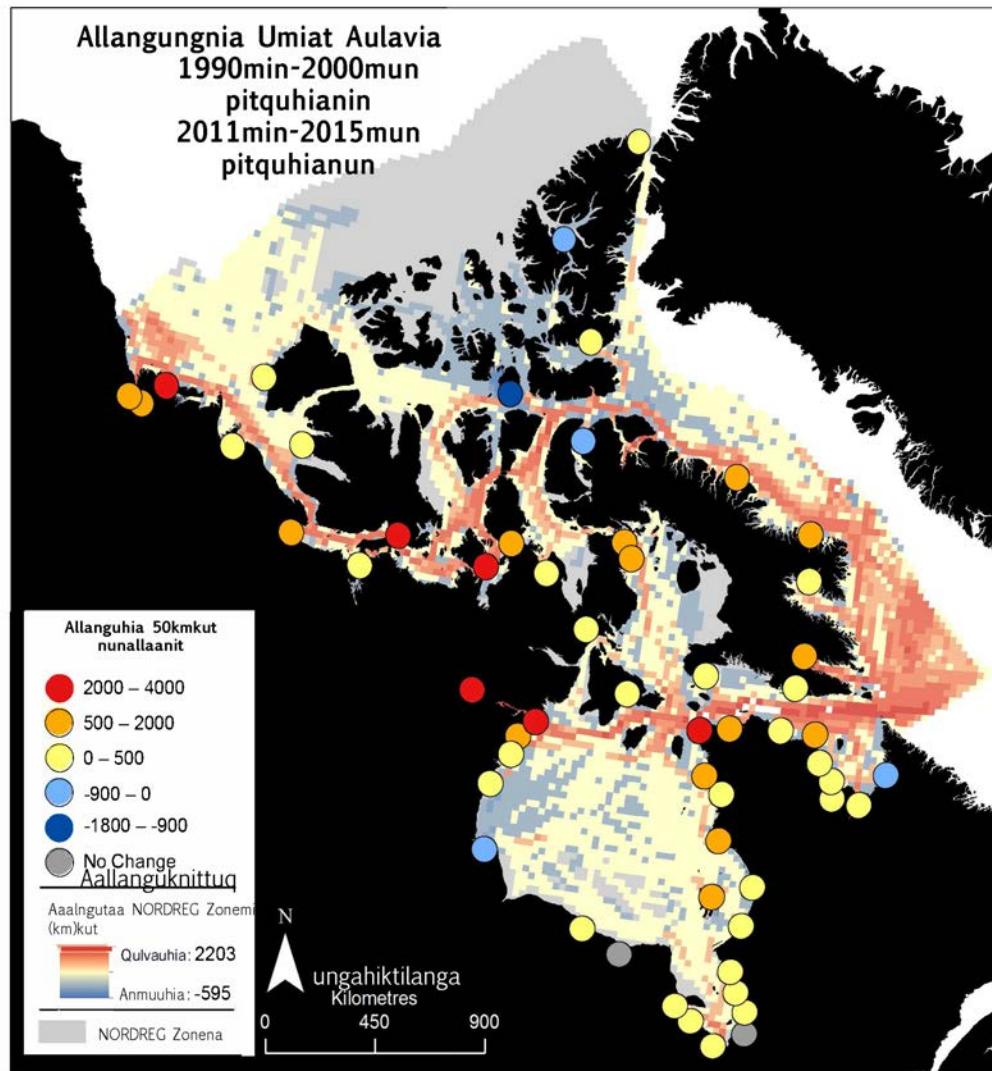

AALLANGUKTITUT UMIAT AULANIAT

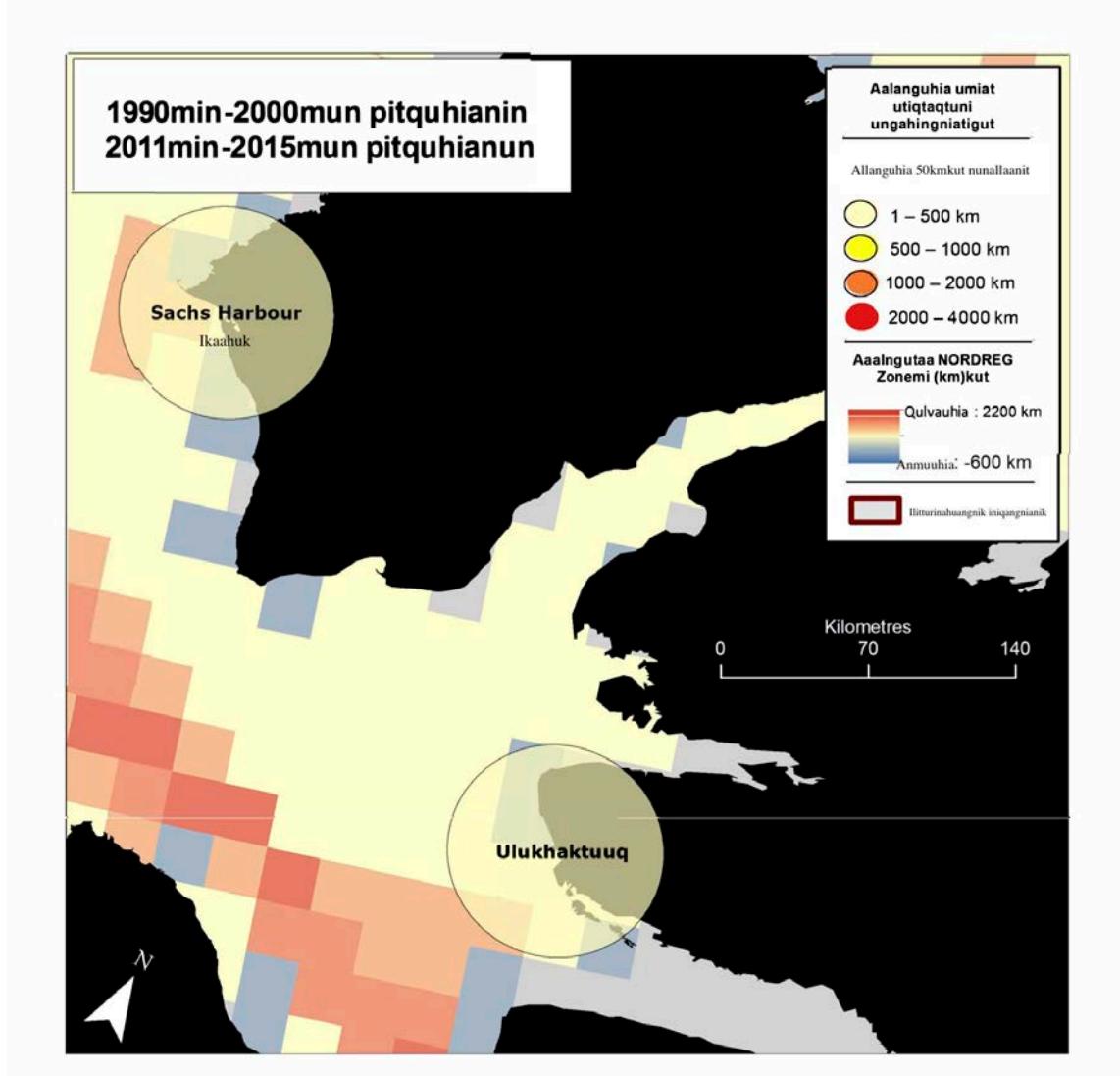
(1990–2000MIN HAMUNGA 2011–2015MUN UKIUKTAQTUMI, TAIMAA)

Qanuqtun hivitulilanga angikliyuumiyuq umiat aulayut 1990 -2000min 2000 – 2015mun, umiallu aulayut kivataaningmi takunnaqtun amigailyuumiyut, tahap Kunani Baffin baymi pond Inletmi, Clyde Rivermi, Qikiqtarjuami, Iqalungnilu) Queen Maud Gulfmittauq Iqaluktuuttiami, Ukhuktumi , kanangnaanilu Hudson Baymi tahamnanilu Chesterfield Inletmi) (takuyakhak 3). Aaalangguktia Hudson Straitmi mihingnaqyuangnittuq tahamna Cape Dorsetmilu Kimmirutmilu). Qulvani

kihimi ukiuktaqtumi nakuunguttuq tahamni Resolut Baymi , Arctic Baymi, Eurikamilu). Inuvialuit nunaani takuyut 6,497km nik angikliyuumiyuq 2011 – 2015mi haffumanga 1990 – 2000min; Ulukhaktuum mihigiyaa 203km nik angikliyuumiyuk, mikitqiayuuq tahamna Inuvialuit nunaanni (takuyakhak 4).¹

Takuyakhak 3. Aalangungnia umiat aulaviinni ukiuktaktumi 1990–2000, aulaviluanga talva 2011–2015mi aulayutaa¹

Takuyakhak 4. Aaallanguknia umiat aulaviinni Ulukhaqtuup qaninaani, NWTmi:
1990–2000, aulaviinni 2011–2015 aulaviannin¹

TALIMAT UKUNGNNINI

Uklukhaktuumi talimat ukiungniutit, Ukingiutit hilapta hikuplu ijuhuitigut aulayut; tatqiqhiutit aalangutait ukiuk tamaan aallangayut. Kihimik taimaa tatqiqhiutit imaatuun ittun:

Ukiungniutaa	Kitumi Tatqiqhiunmi	Tariup Takummata
Aujami hikuiraanat	July atuliraanat, Augustmilu ilaani Septembanuraanat	Uiniqaqtuq
Ukiahami	Octobermin November qitiqaraanat	Uiniqaqtuq hikuliqtuqlu
Ukiumi	November Qitiqaraanat	Qiqihimayuq
Upinnaami	Aprilmin/ Junemun	Qiqaumayuq Junemi hiku ahirupaktuk

ANGUNIANGNIKKUT TATQIQHIUTIKKUT

Anguniakpaktut tatqiqhiuit malikhugit.

¹ Qinalgup mannia, hurluktup mannia, aahangium mania*

² Tatilgak, tingmiak, kanguk, tatilgat, qinalgiik, kanguk, hurluktuuk, uluagulliik, kangnuk

* Inuit atiqaqpaktait ahangiit utuqaq tainianik oldsquawnugaluak, taja long tailed

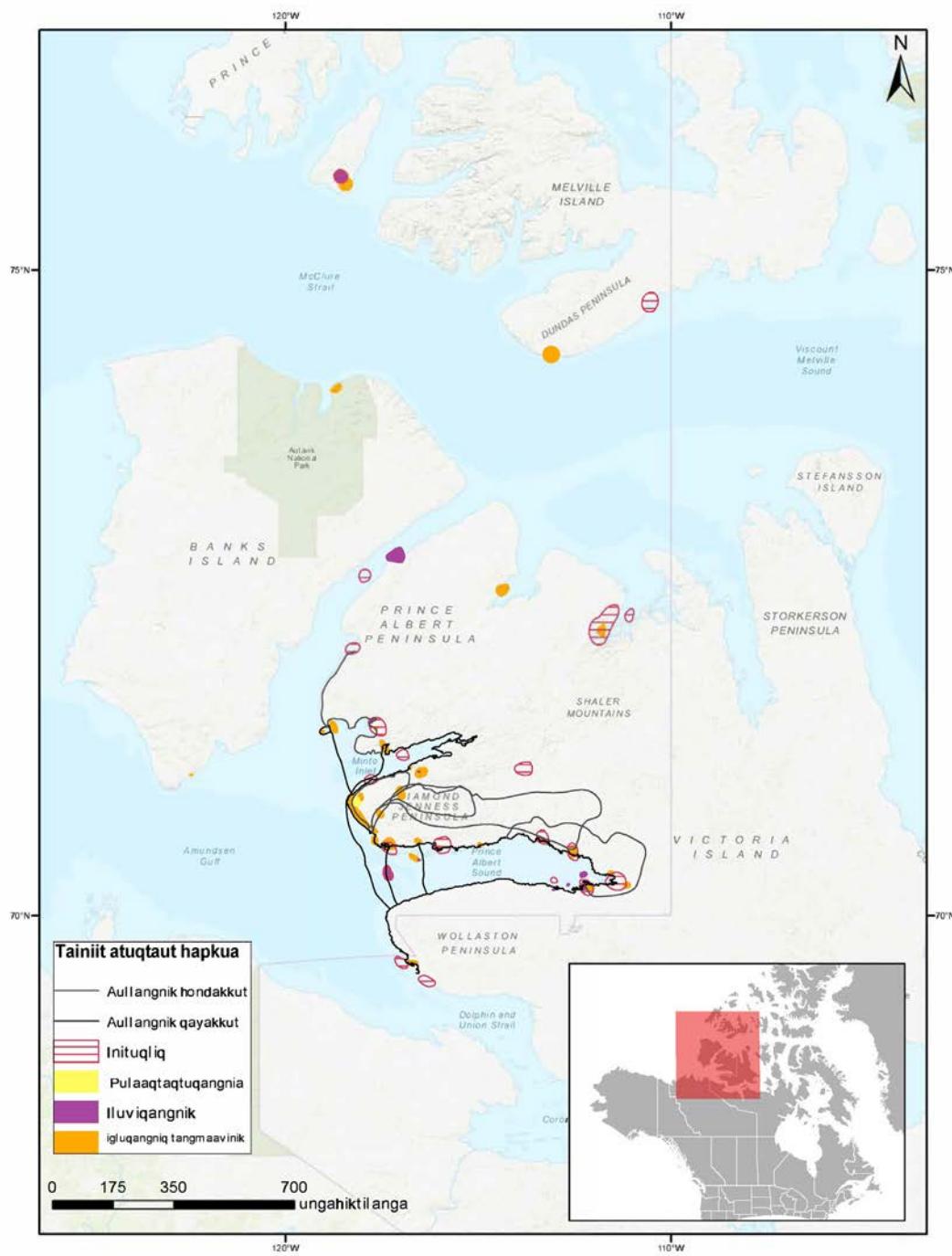
Takuyakhak 5. Tatqiqhiutit malikhugit anguniaqpaktut Ulukhaqtuup qaninaani NWTmi

NUNAUYAP TARIUP ANGUNIAVIIT TAIMANGAANIIT

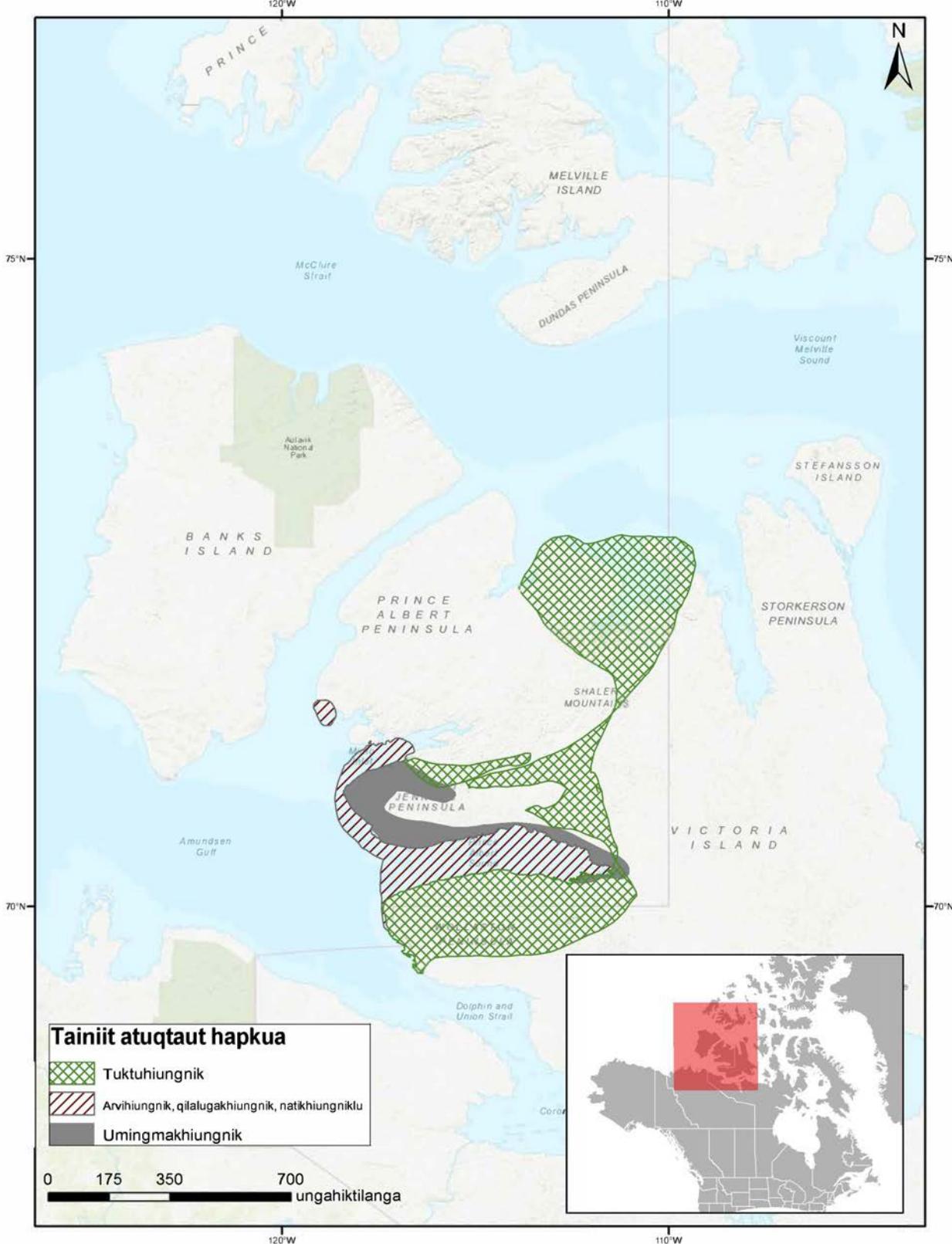
Nunauyat hapkua:

1. Nayukpagait Inuuniaviit angutit tariungmiutallu, iqaluillu, qupanuallu, manniilu;
2. Nayukpagait Inuit, inuuniaviit takuttaaktut tangmaaqtaqviit, igluqaqviit, tahapkualu
3. Aullaaqtaqviit

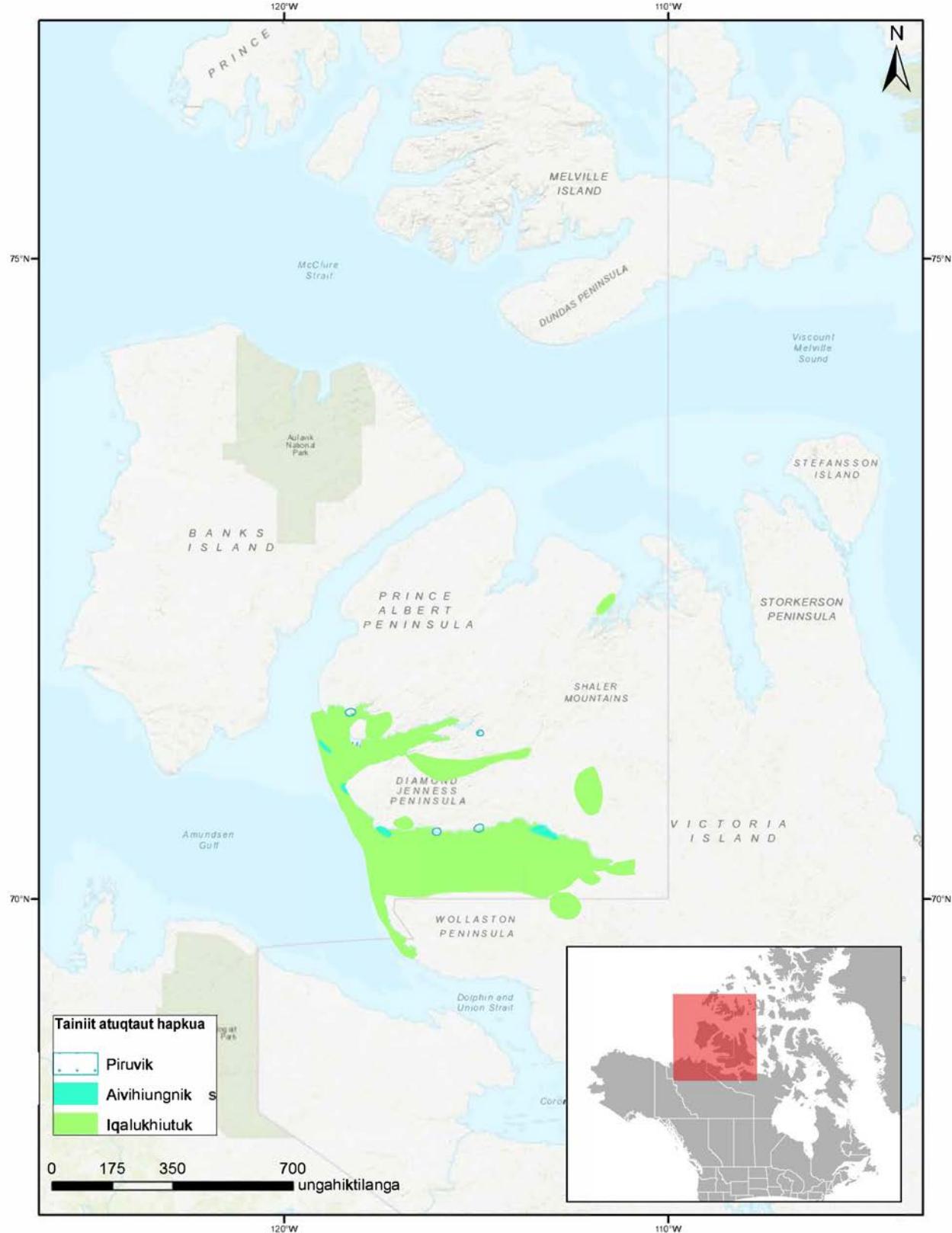
Nunauyat talvani takuttaaktut www.arcticcorridors.ca talvanilu piinnarialgit Ulukhaktuup anguhiqiyiita katimayiinnit.

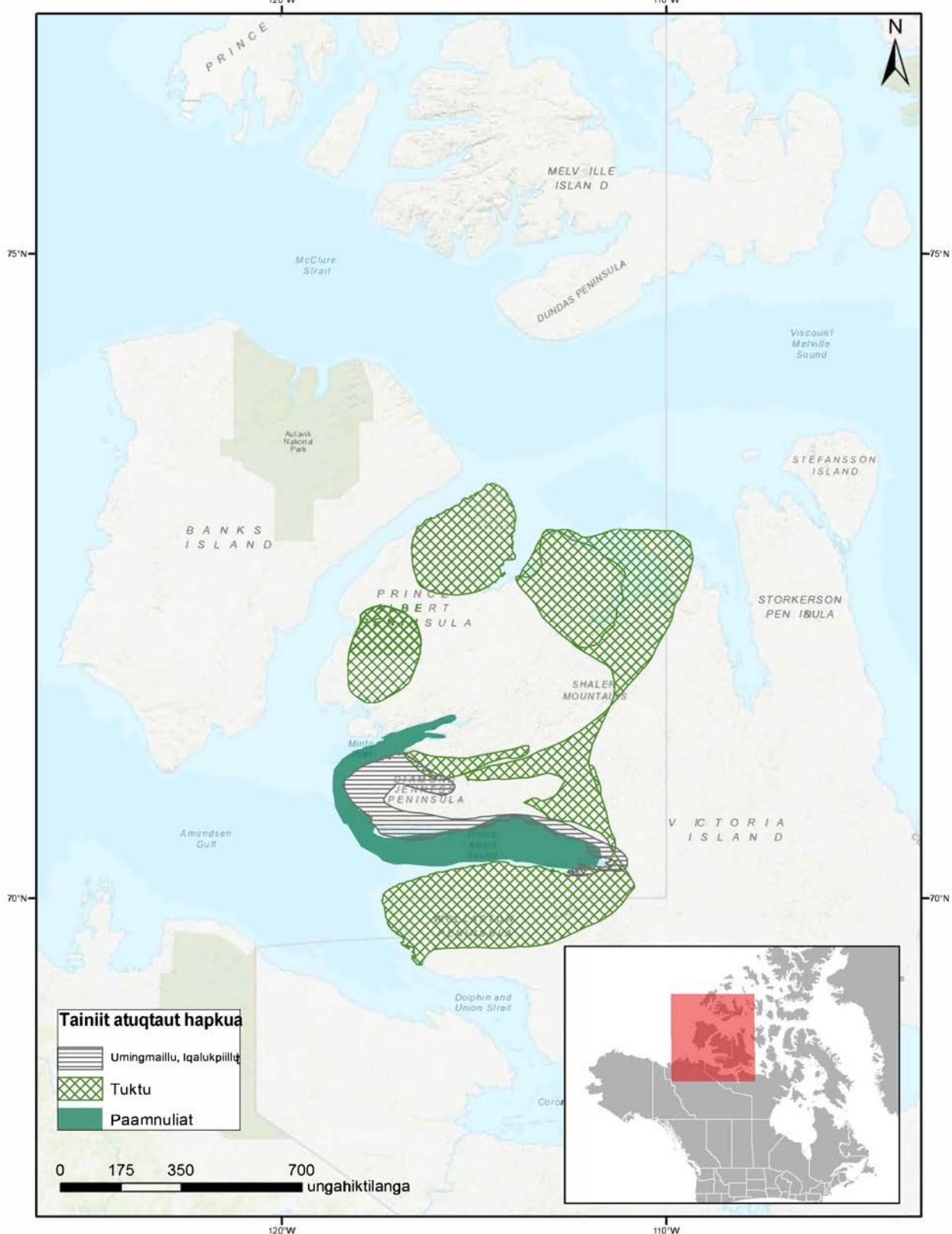
Takuyakhak 6. Nayugaat Inuit hulilukaakviit hikuiyaliraanat

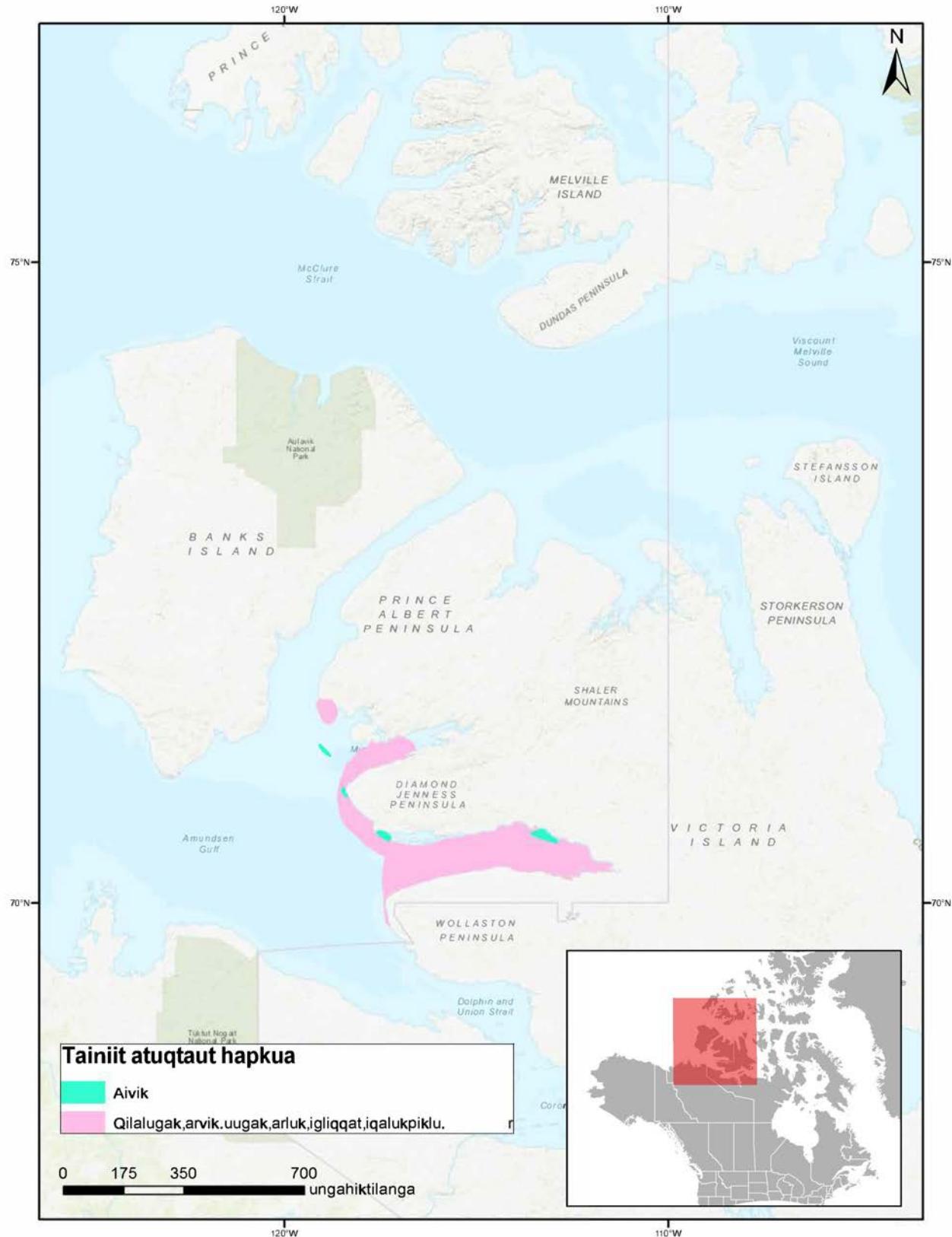
Takuyakhak 7. Nayugaat Inuit hulilukaakviit hikuiyaliraanat

Takuyakhak 8. Nayugaat Inuit hulilukaakviit hikuiyaraanat

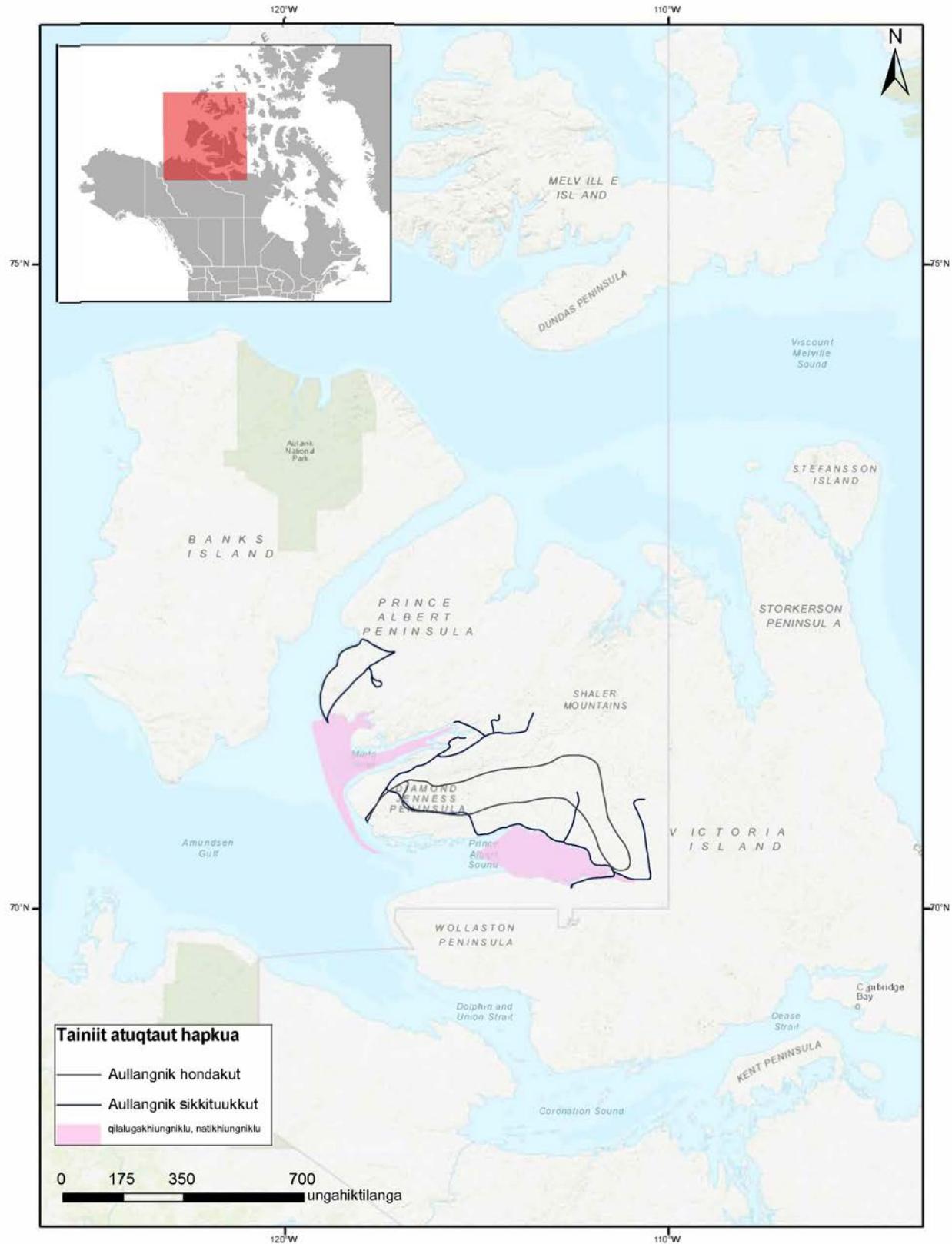
Takuyakhak 9. Nayugaat angutit hikuiyaliraanat

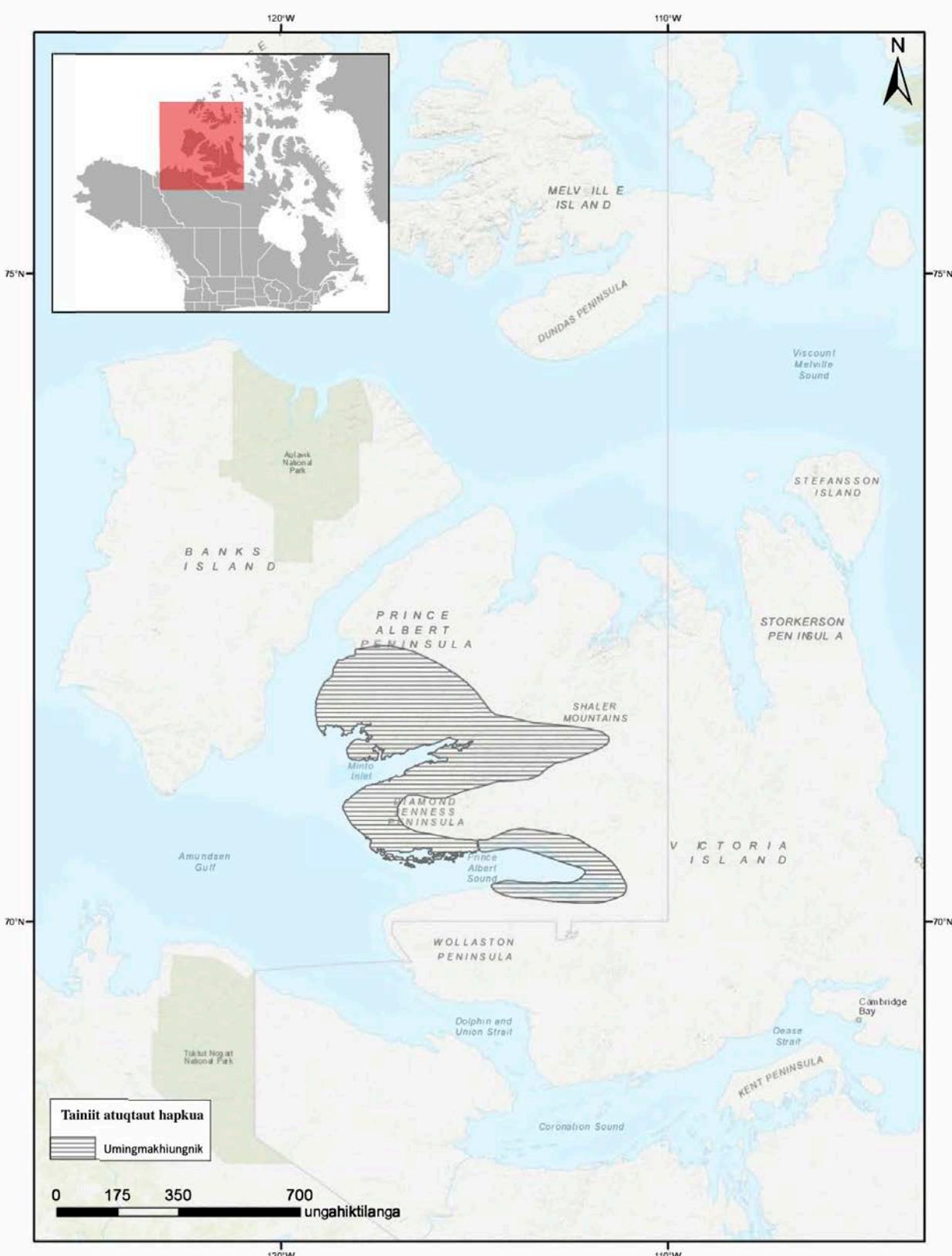
Takuyakhak 10. Nayugaat angutit hikuiyaliraanat

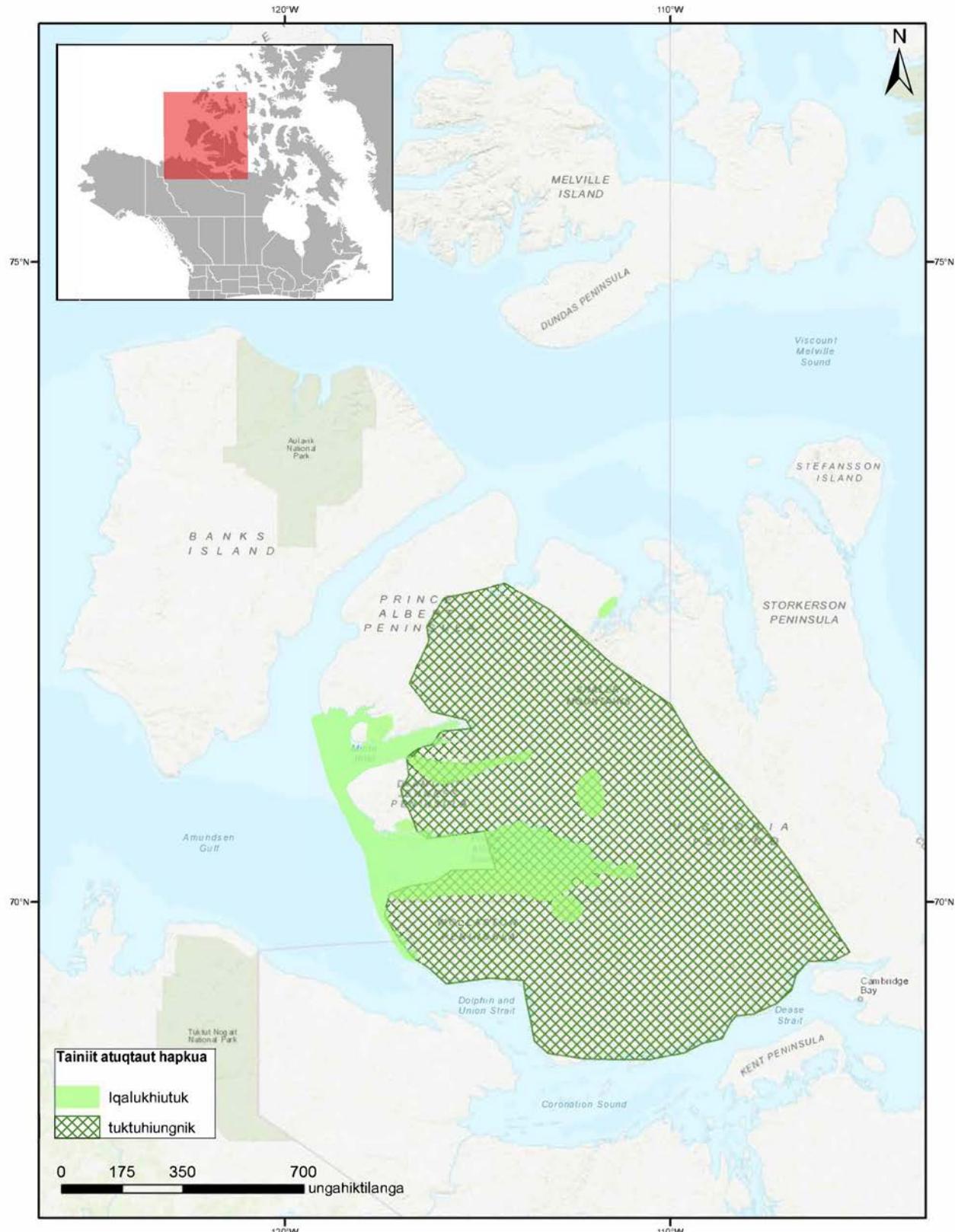
Takuyakhak 11. Nayugaat angutit hikuialiraanat

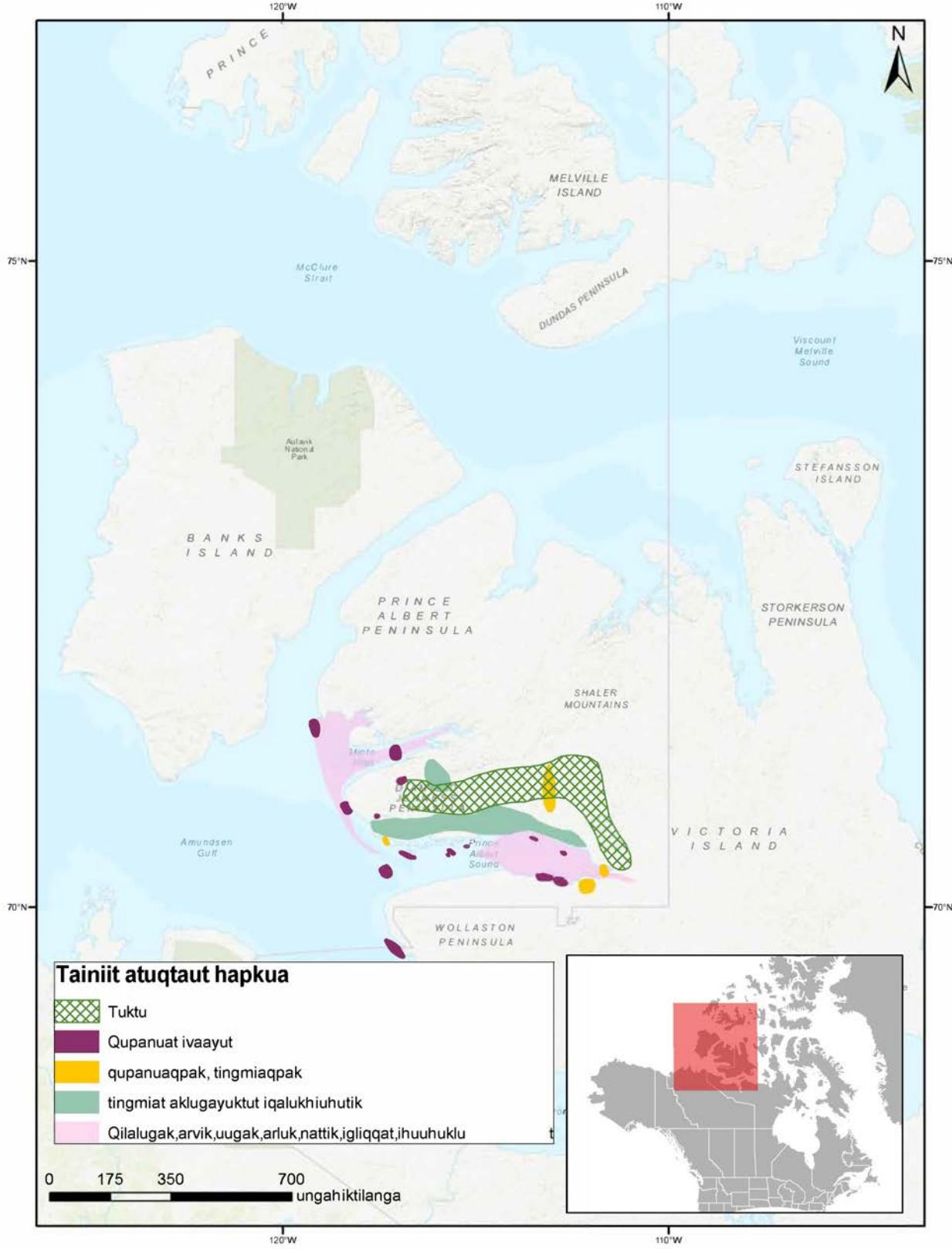
Takuyakhak 12. Nayugaat Inuit hikuiyaraanat

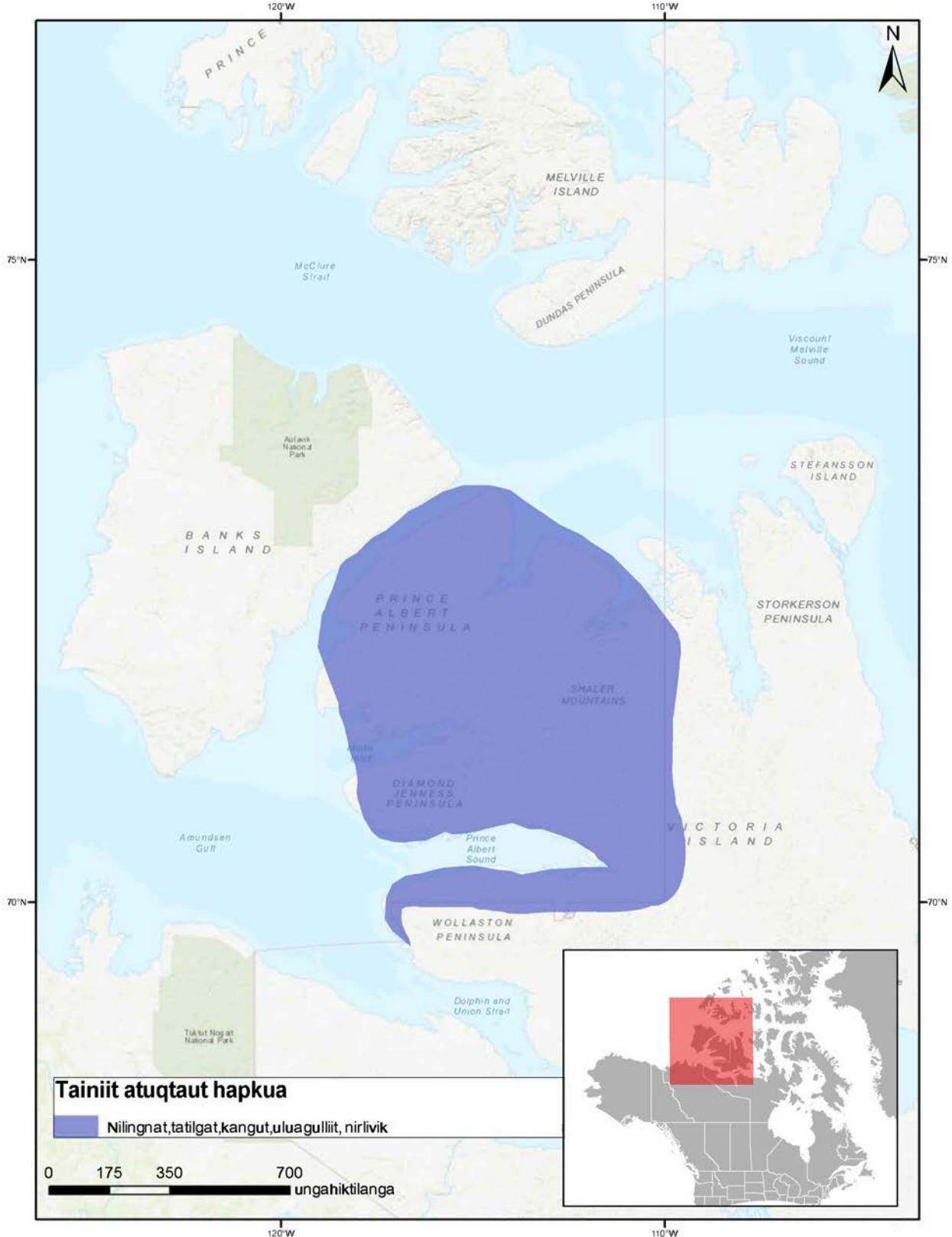
Takuyakhak 13. Nayugaat Inuit hikuiyaraanat

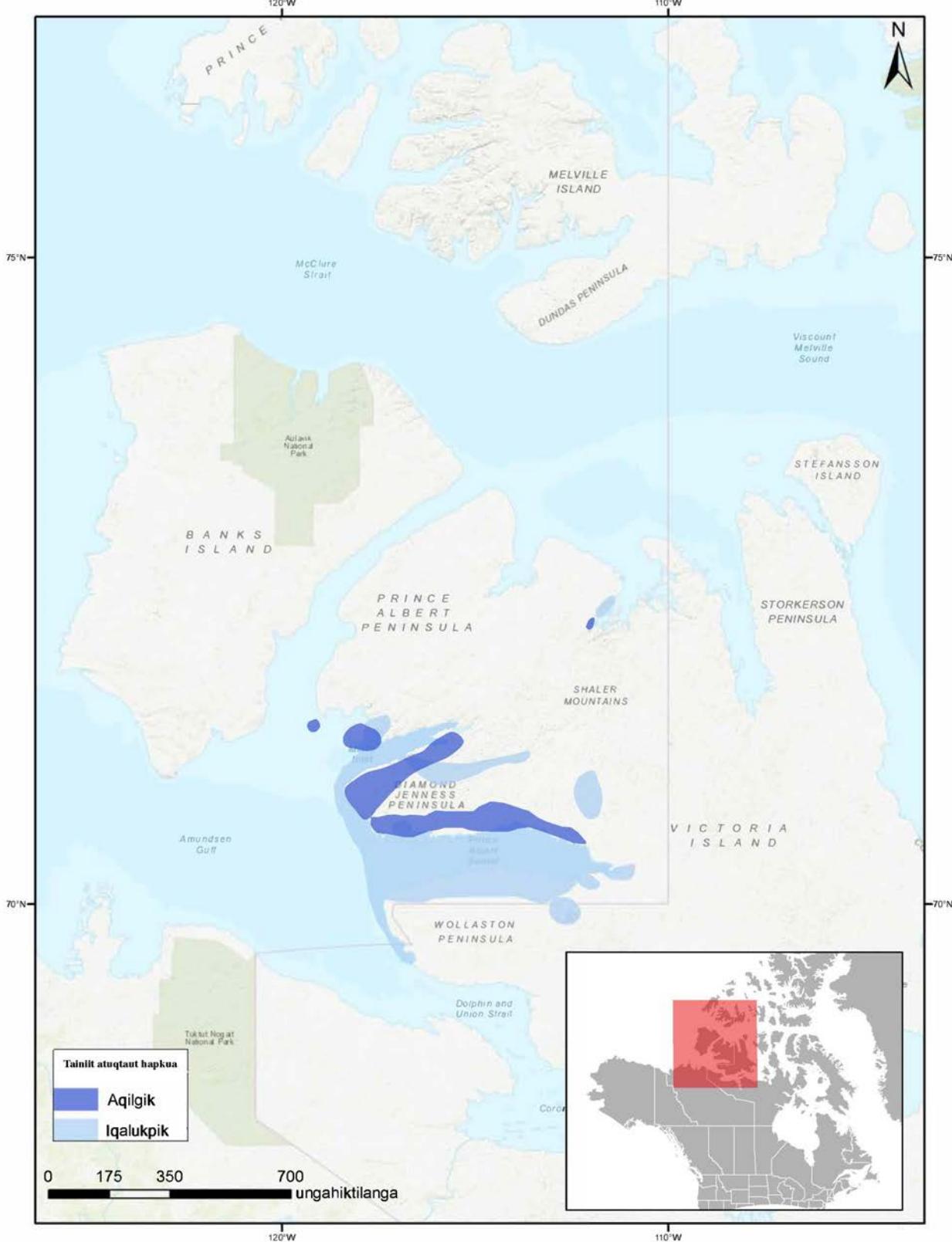
Takuyakhak 14. Nayugaat Inuit hikuiyaraanat

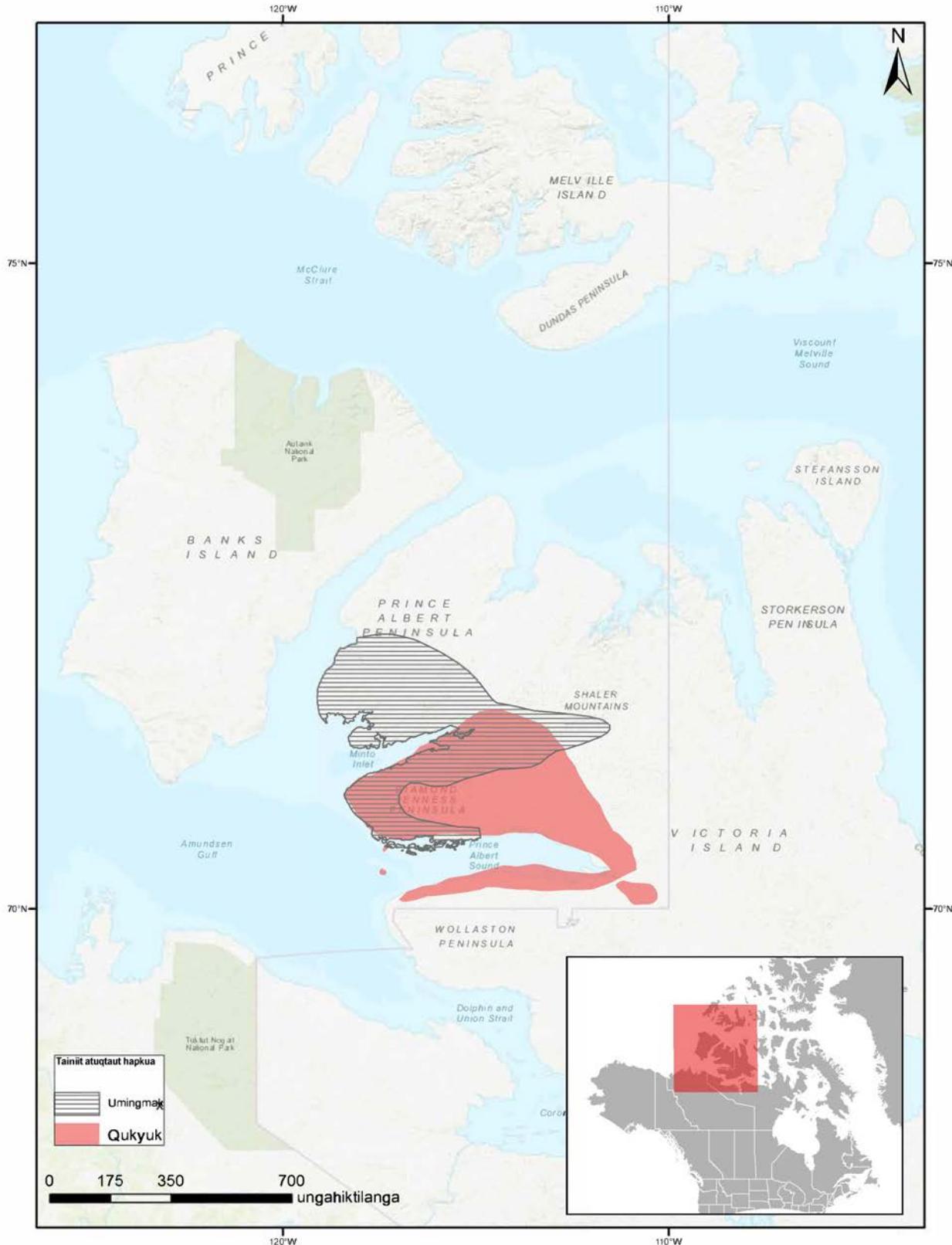
Takuyakhak 15. Naunaitkutaa angutit hikuiraanat

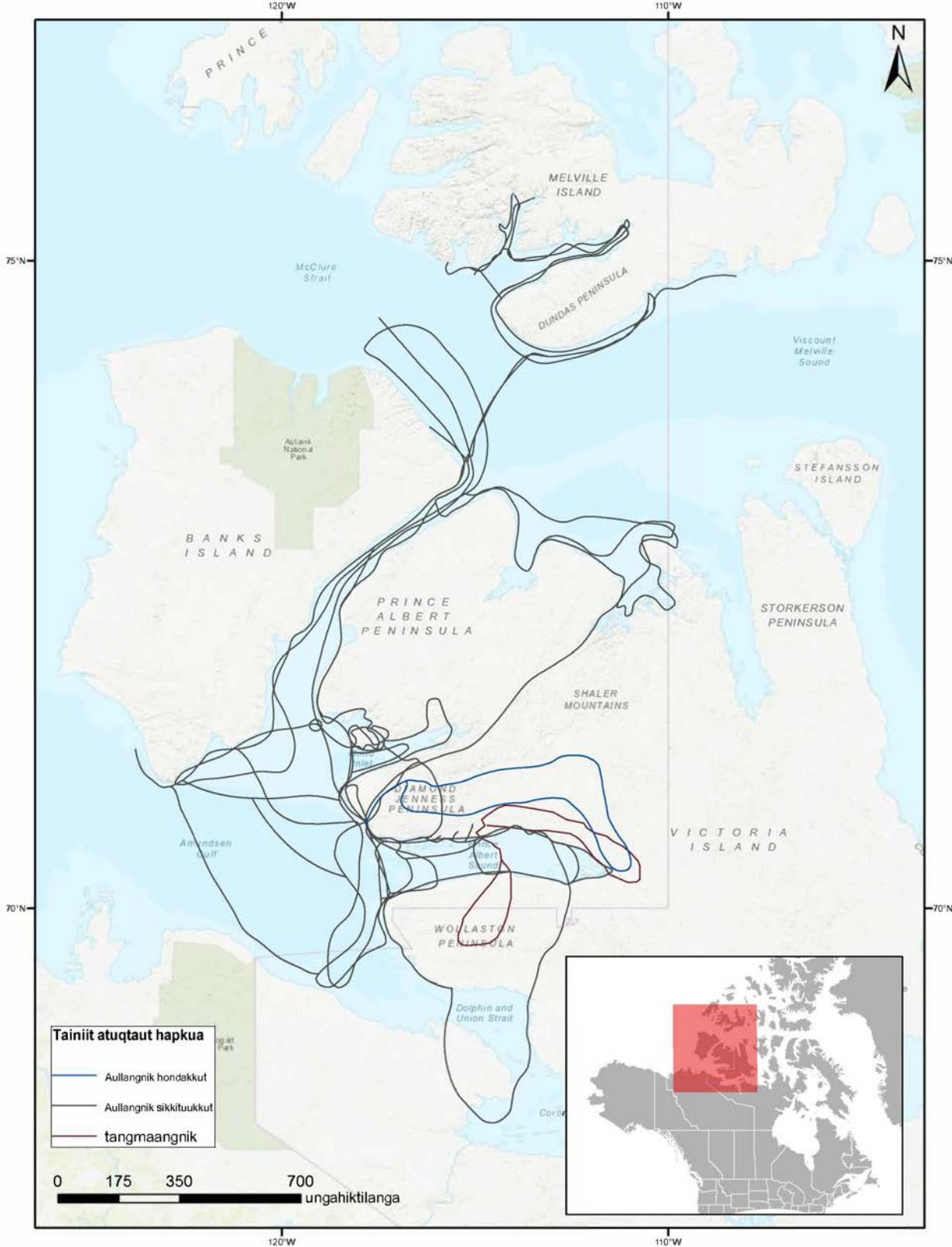
Takuyakhak 16. Naunaitkutaa angutit hikuiraanat

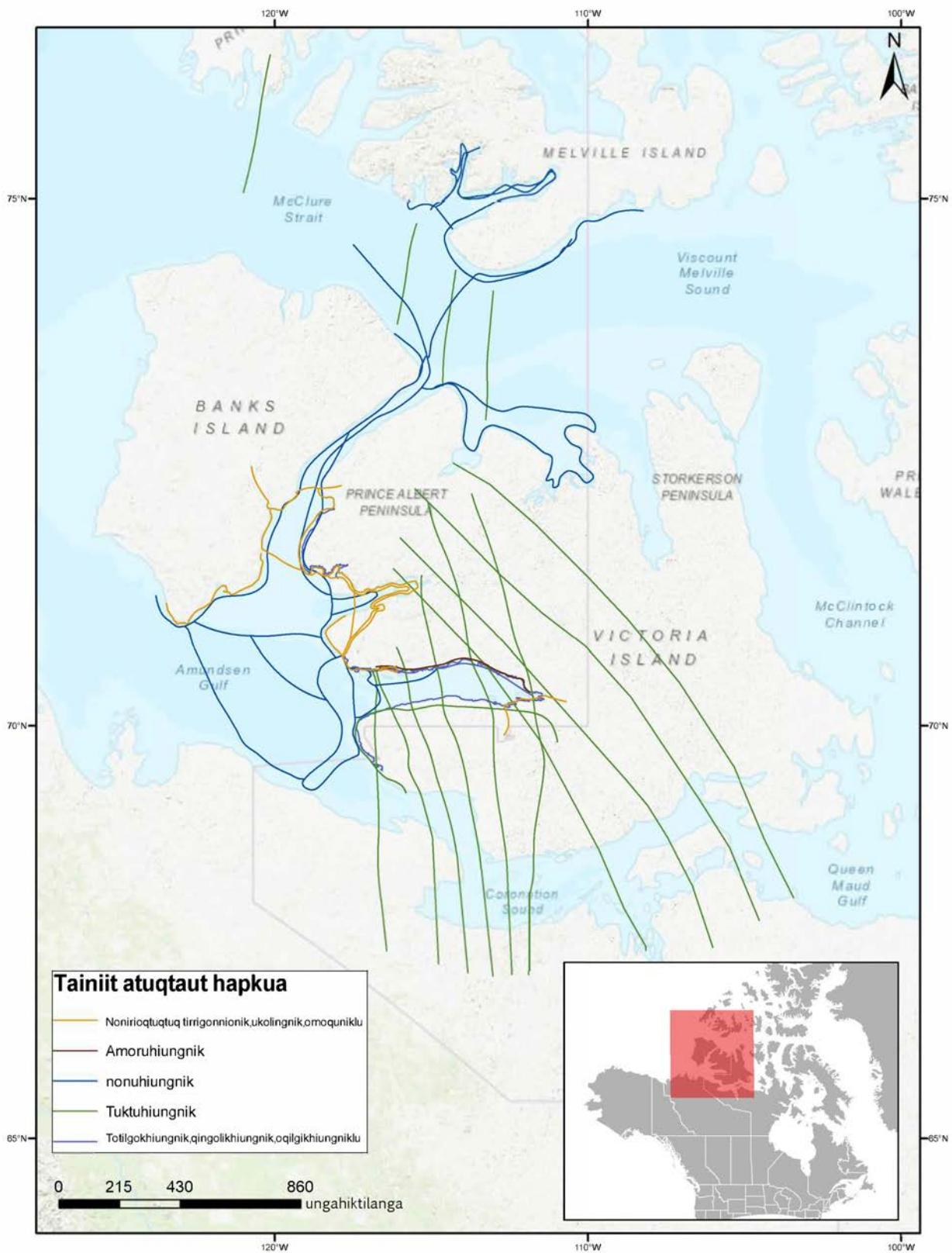
Takuyakhak 17. Naunaitkutaa angutit hikuiraanat

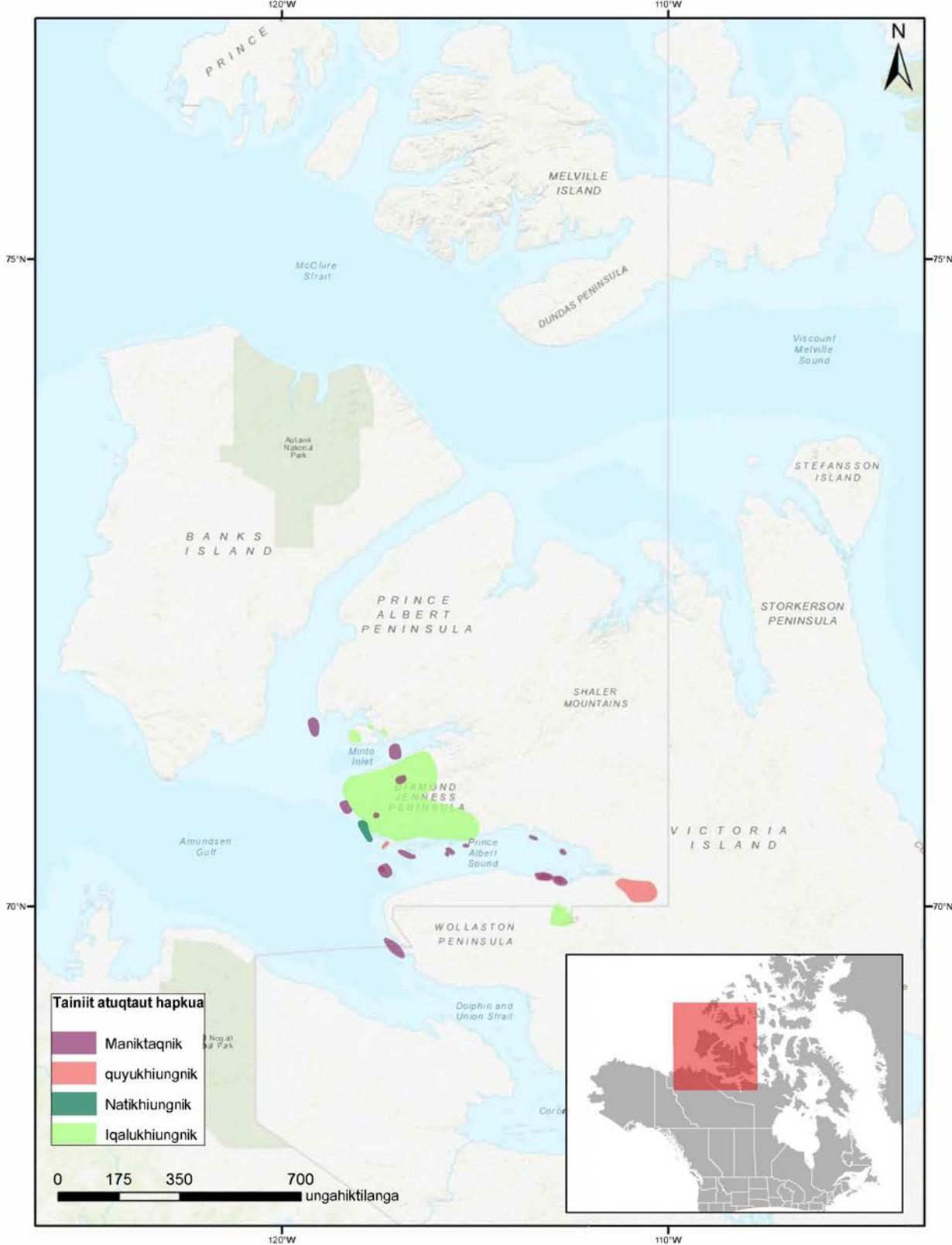
Takuyakhak 18. Naunaitkutaa angutit hikuiraanat

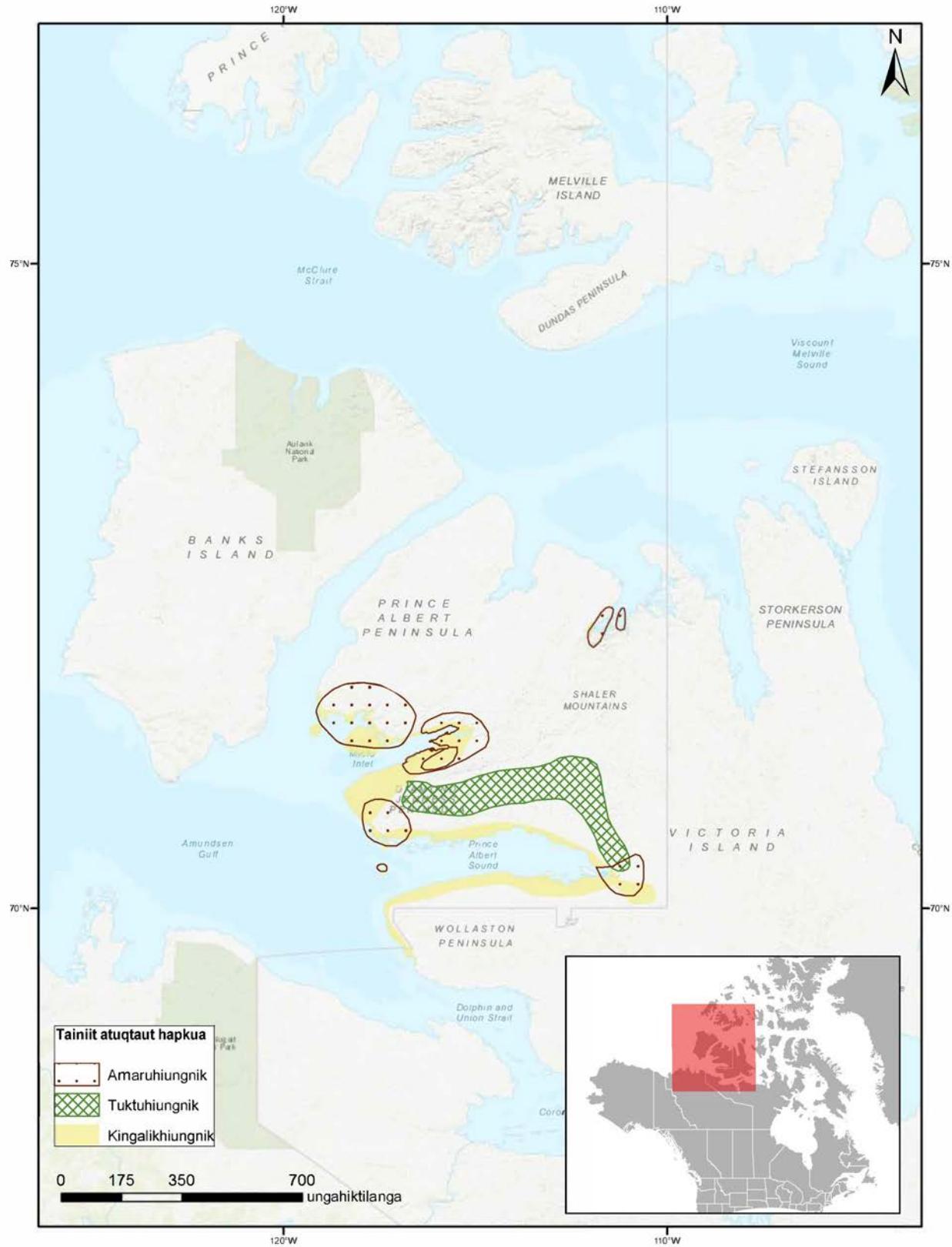
Takuyakhak 19. Inuit nayukpaktait, hulilukaakviit hikuliraanat hikugaanatlu

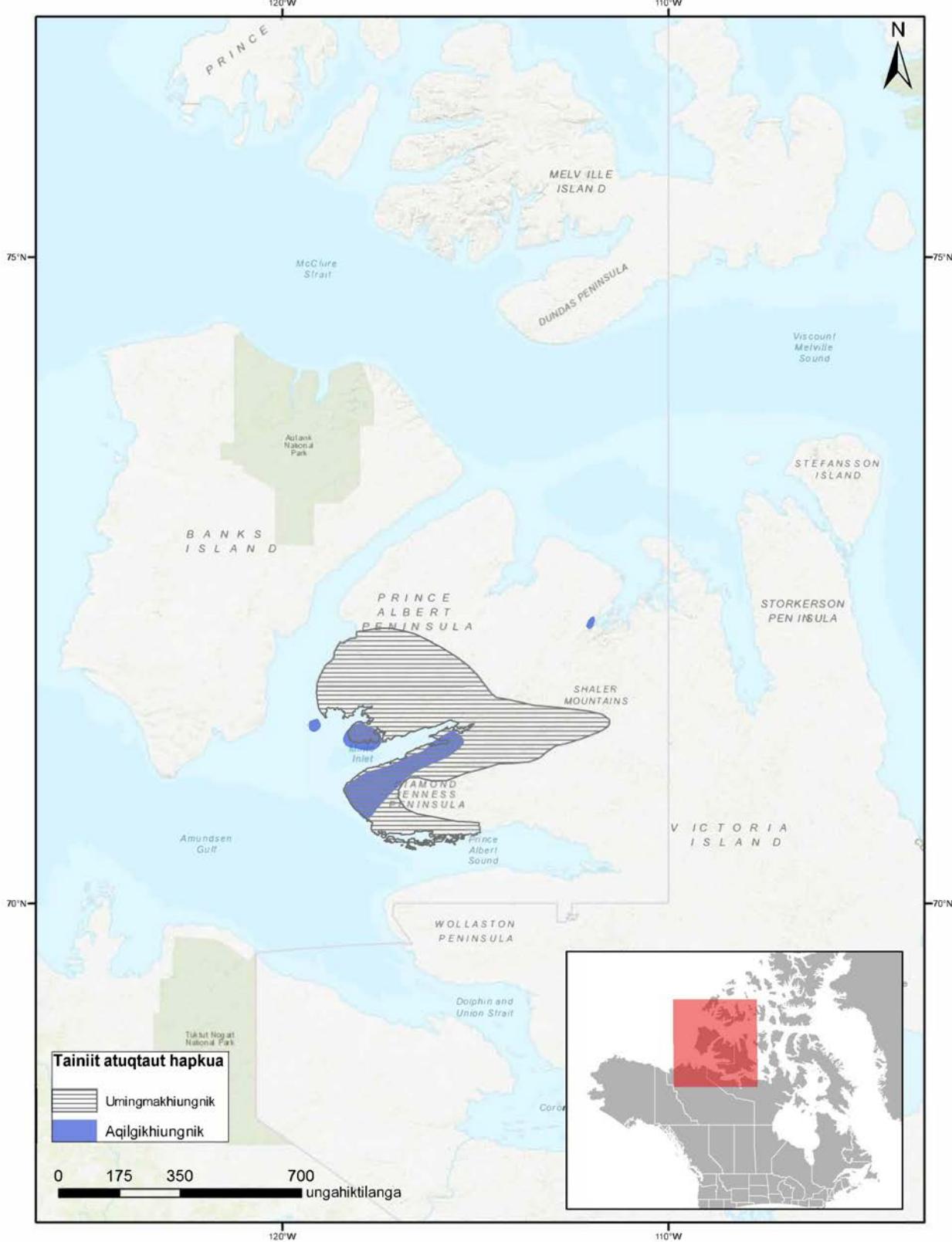
Takuyakhak 20. Inuit nayukpaktait, hulilukaaviiit hikuliraanat hikugaanatlu

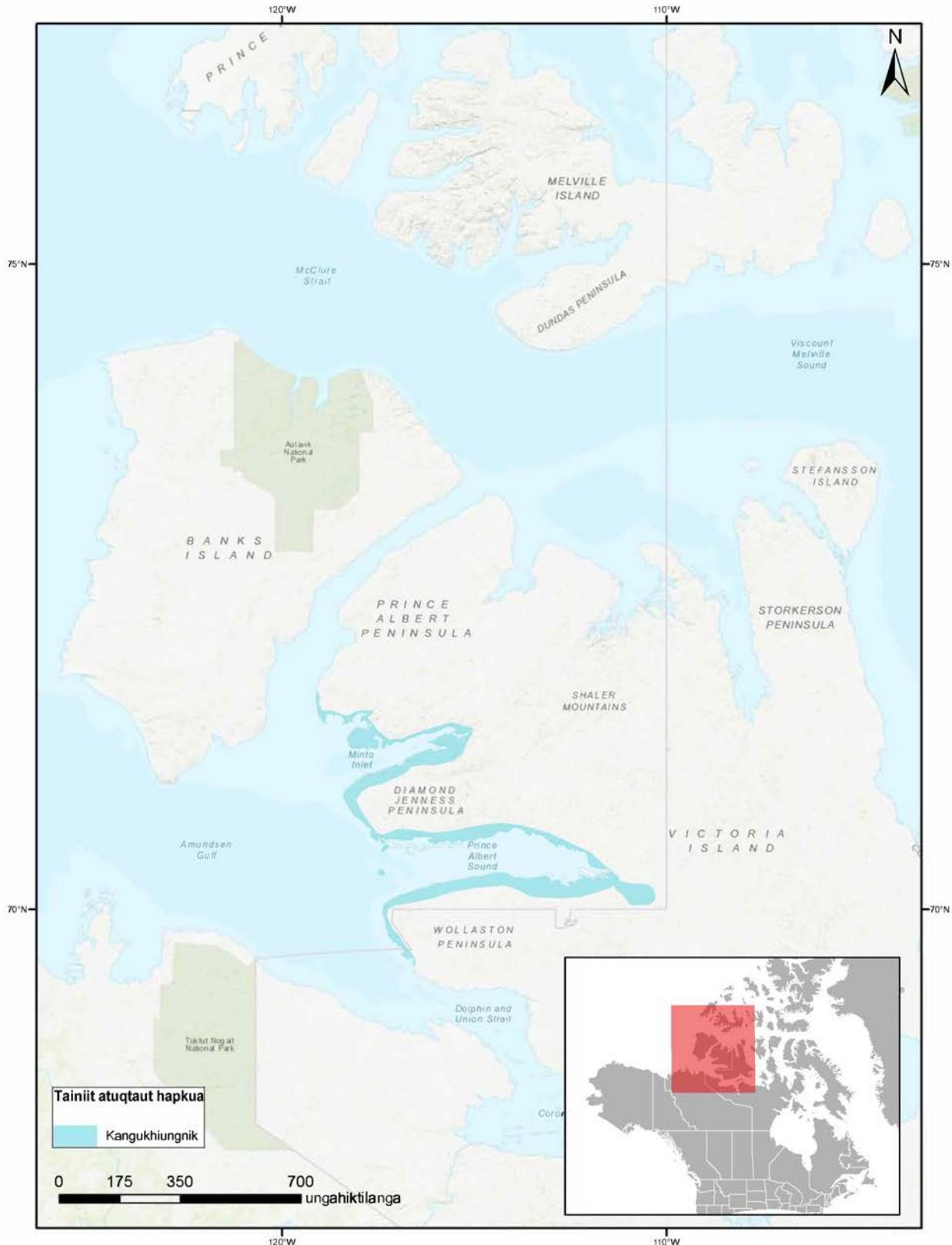
Takuyakhak 21. Inuit nayukpaktait, hulilukaaviiit hikuliraanat hikugaanatlu

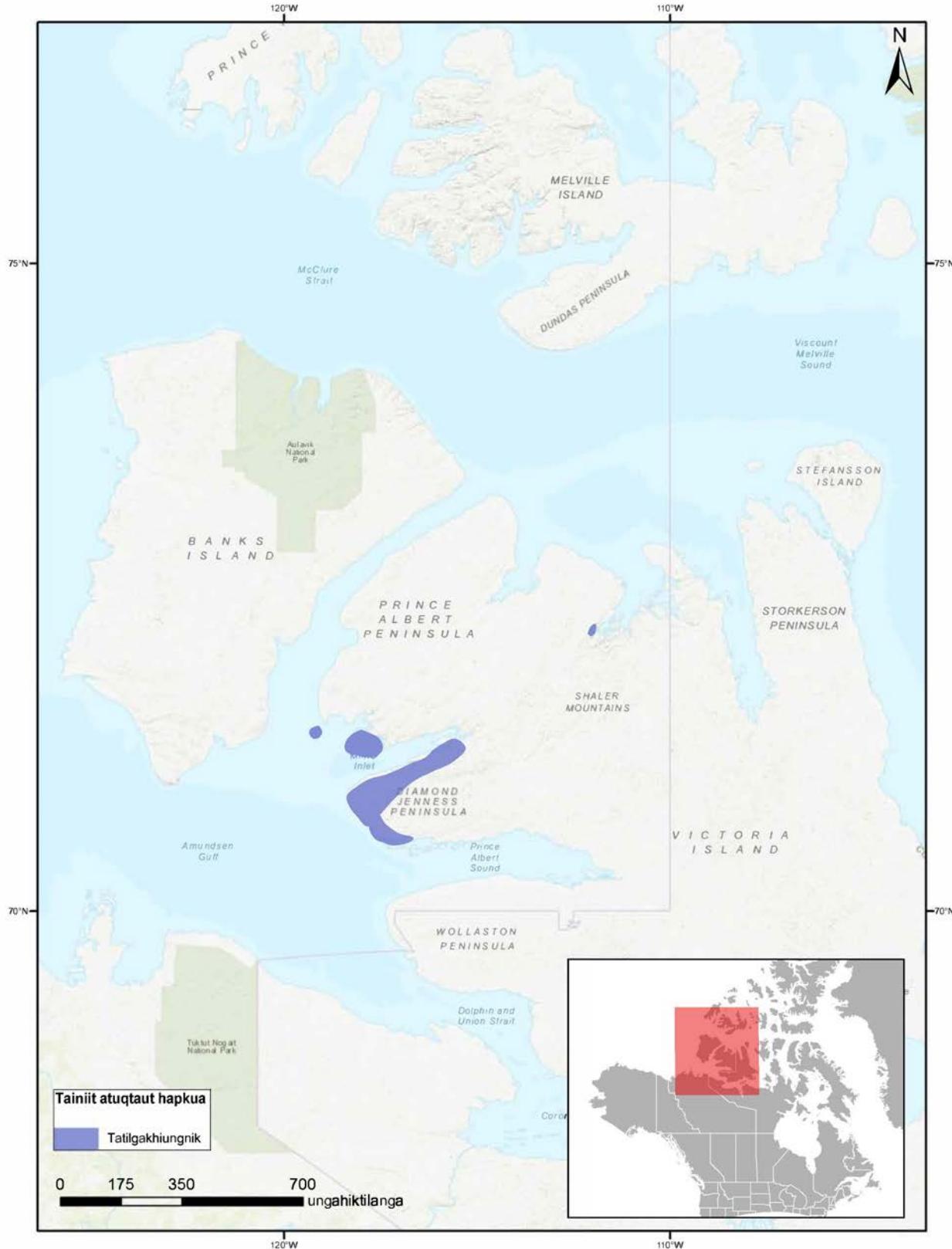
Takuyakhak 22. Inuit nayukpaktait, hulilukaakviit hikuliraanat hikugaanathu

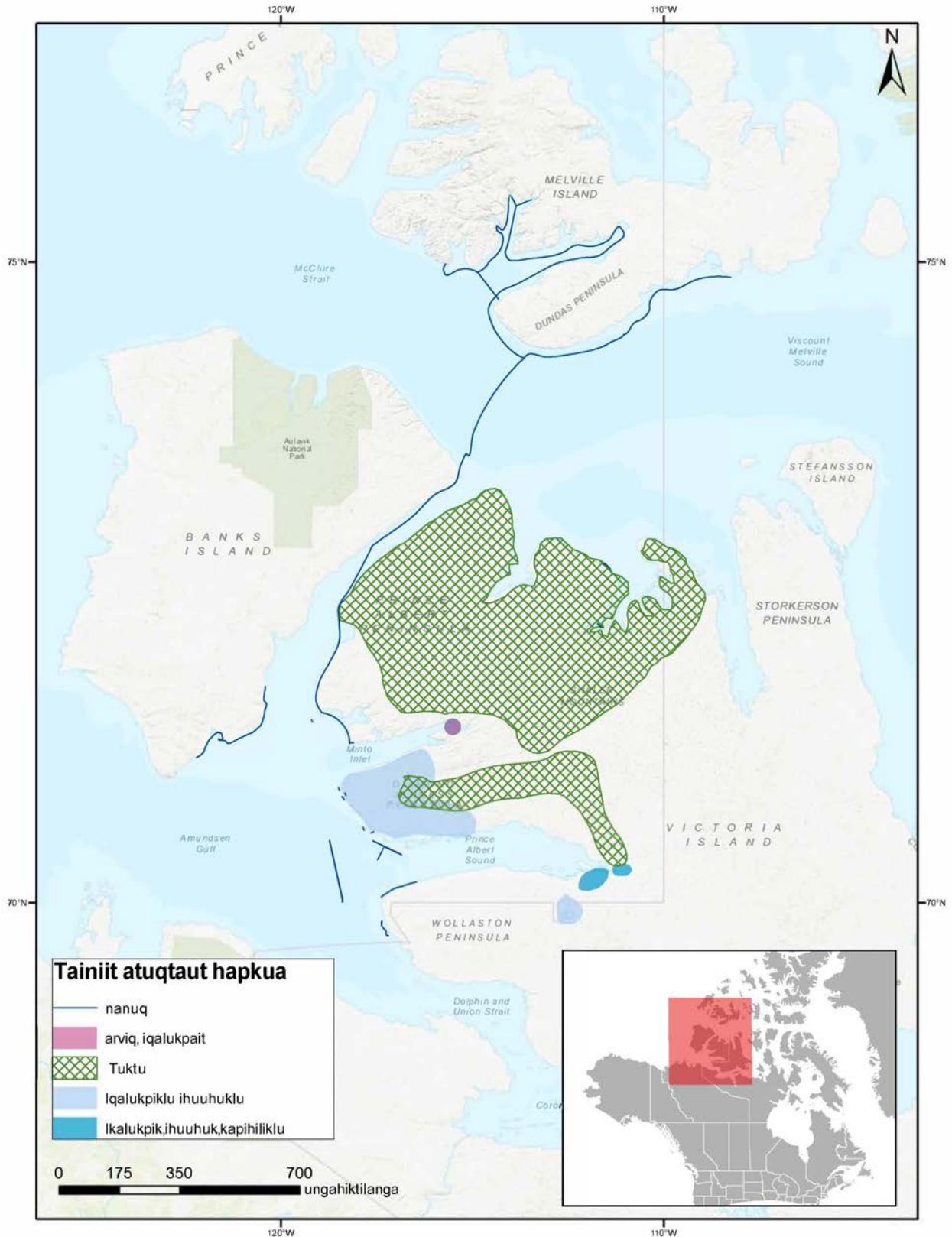
Takuyakhak 23. Inuit nayukpaktait, hulilukaakviit hikuliraanat hikugaanatlu

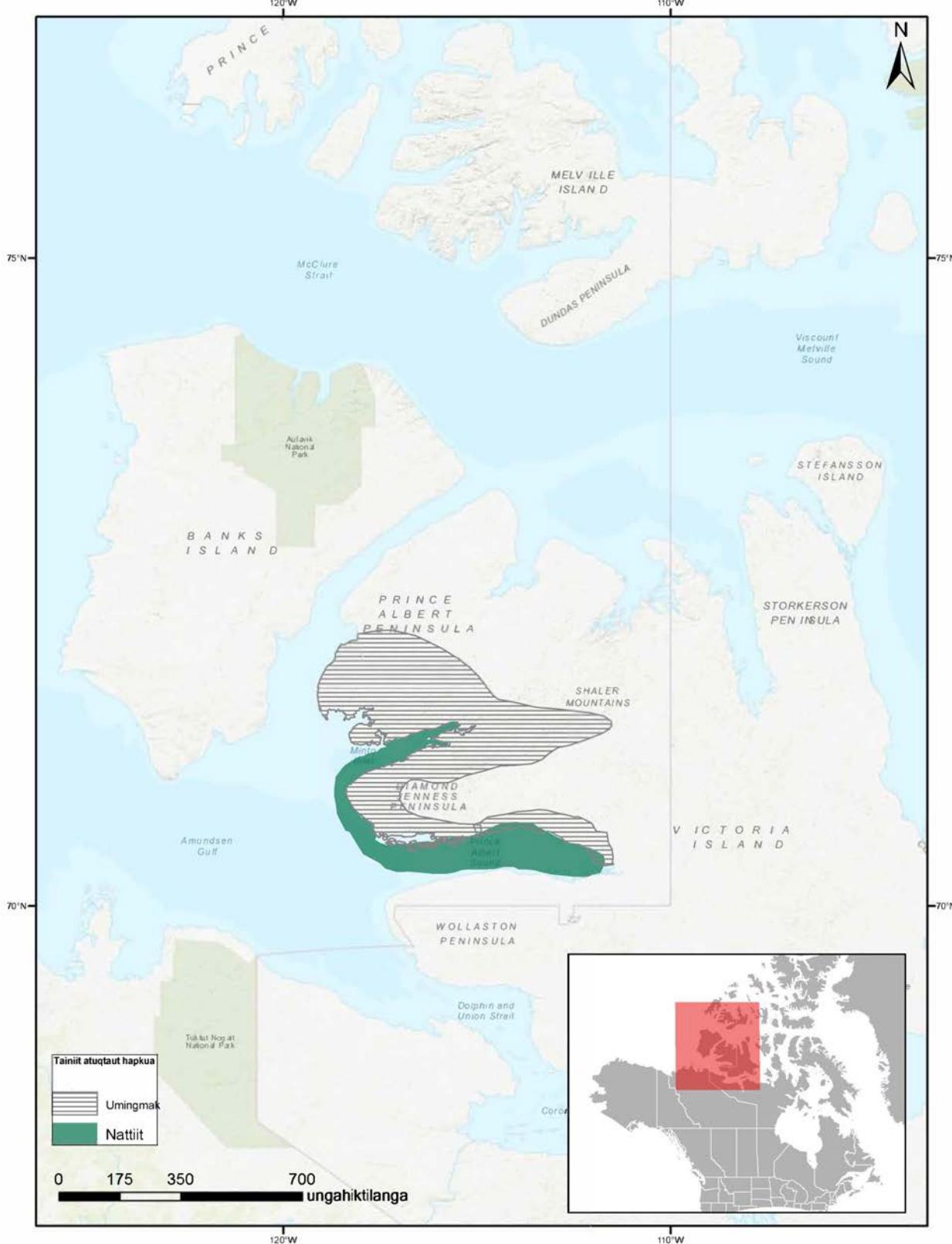

Takuyakhak 24. Inuit nayukpaktait, hulilukaaviiit hikuliraanat hikugaanatlu

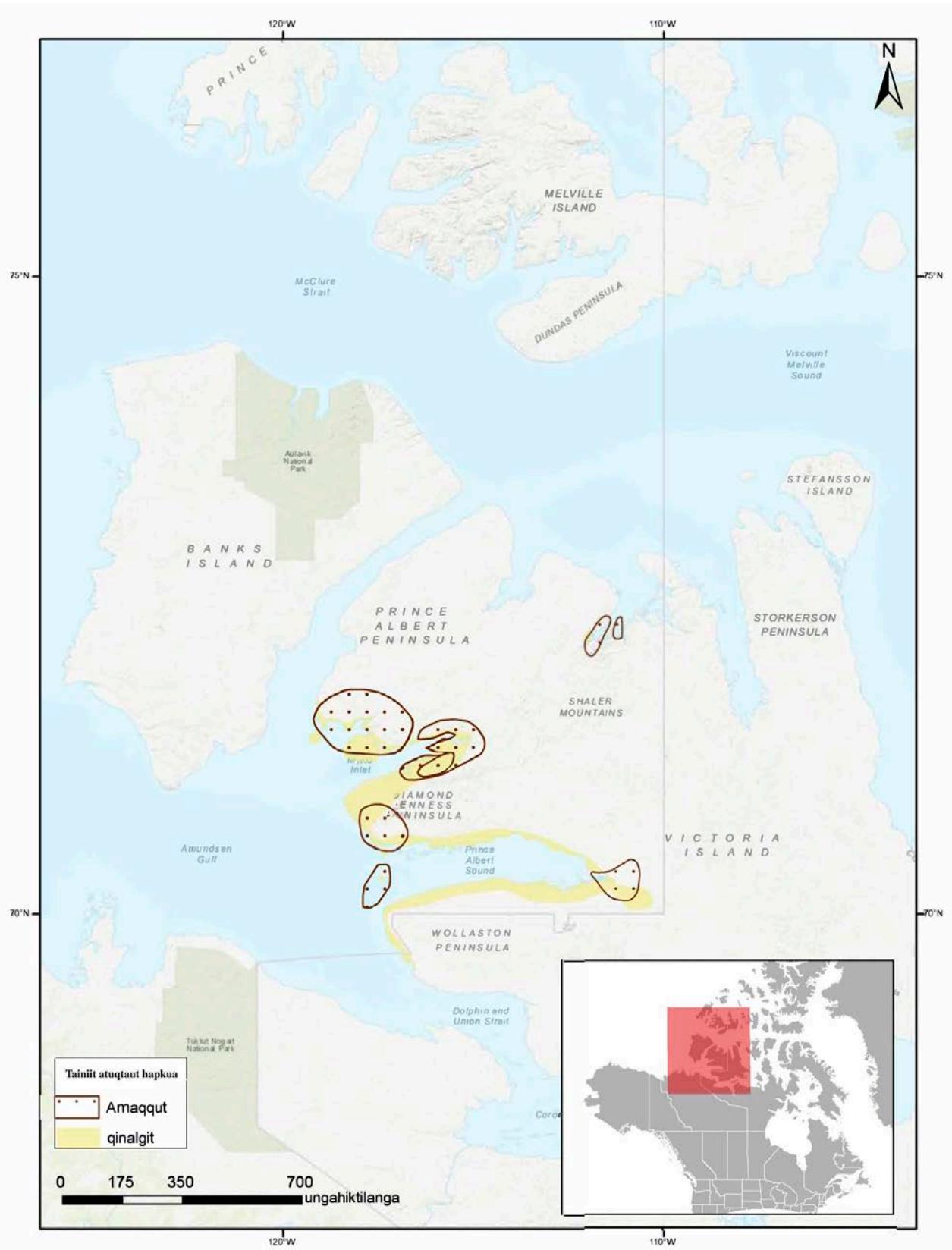

Takuyakhak 25. Inuit nayukpaktait, hulilukaavviit hikuliraanat hikugaanatlu

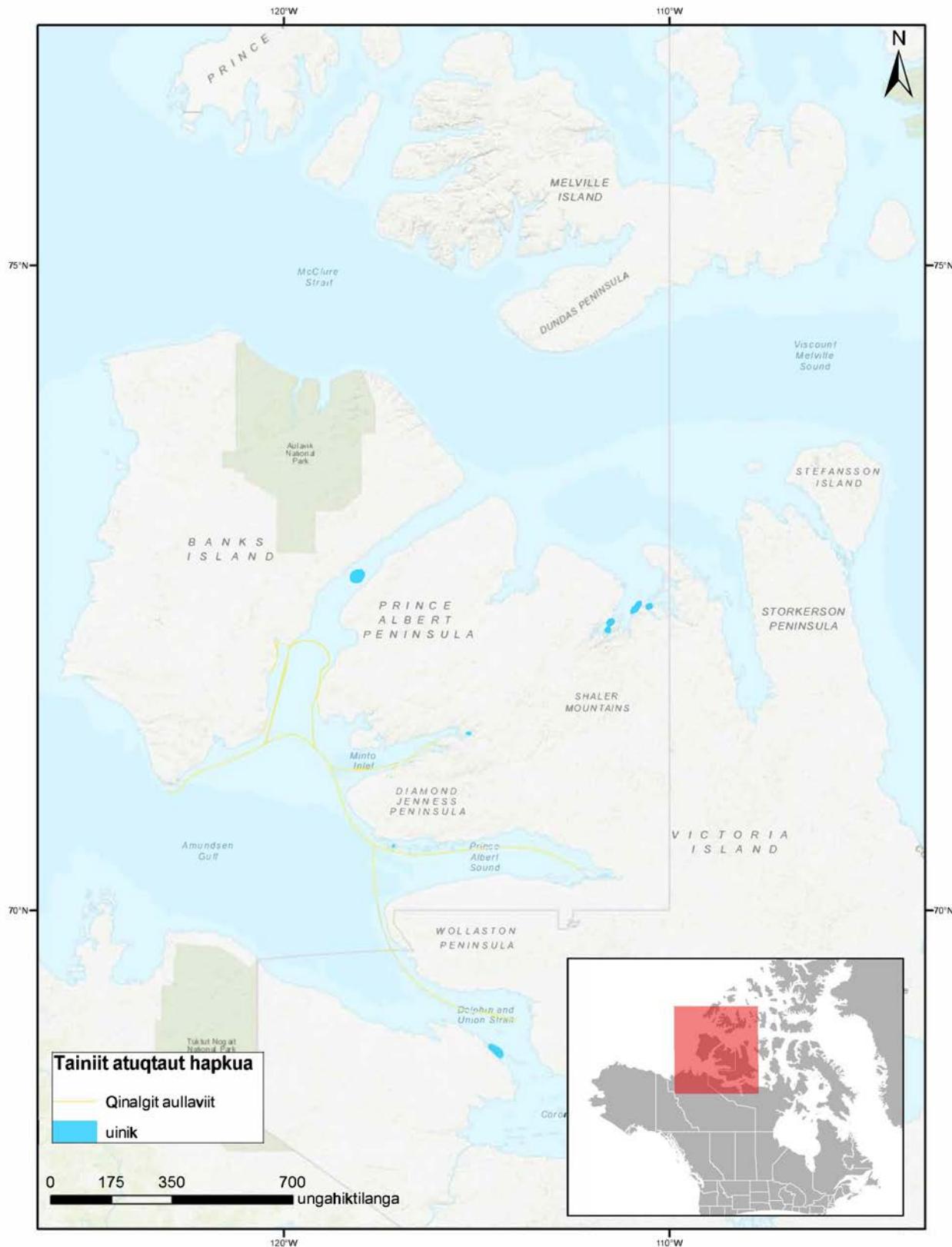

Takuyakhak 27. Nayugaat angutit hikuliraanat, hikugaanatlu

Takuyakhak 28. Nayugaat angutit hikuliraanat, hikugaanatlu

Takuyakhak 29. Nayugait angutit Inuillu angulluakpaktait hikuliraanat, hikugaanatlu

QAYANGNANGNIKKUT UMIANIN

Hikuiyangniklu, ukiuraaluklu umiat aulaviit (**naunaitkutaa 1**) halumangnakkullu, nivyaaqtunitlu, aulayunillu (**naunaitkutaa 2**) umian aulayunin utiqtaqtunin mihingnangniangmata Inungnilu angutinilu. Inuit ihummaaliutait kuviyuaqtuqaqqat tuktittuqaqqallu munariyauyt (**naunaitkutaa 3**) tahamnalu, tahapkallu pulaaqtunik aulauljivut, imakut aulaaktullu, tingmijutikkullu aulayut (**naunaitkutaa 4**). Allattauq uqaqqatitjutiilu, Inuillu havaktukhat pilugit (**naunaitkutaa 5**). Tahapkua piyakhautaugaluit imaa ittut.

Naunaitkutaa 1. Qayangnautait Umianin Ukiuraaluk

QAYANGNAQTUNIKKUT	QAKUGU TAIMAILINNIAQQAA	QANURILIUNGNIQA
Hikuhiuktuq hikuiyaiyuk mihingnangniaqtuq tuktuni aulayuqiliqqata, aulaliqatalu. Tahamna ihumaalutigiluaqtaat tuktut ikaaktalimainmata apqutaat hikuiyaqtaugaanat apqutigiyani Uiniqangniani. Imangmungnaqtaaqtugaluit naluyukkamik. Kihimi imaqtauqtaaqtun qilutik akianun qaqlimairumik hikumun. Taimaatullu imaarumik hiku haatpalaaraanat hikuhiuktip hikuiyaraanamiuk. Imaatulluunniit tuktut imangitkumik aqiaruangnianiarunahiyun aulaviktik nalulirumikku uuktungitkumik tuktut aulaviktik ilihimayaat nunakullu, hikukullu imaungittumut.	Hikuliraanallu, hikugaanallu Octobanaaniit, June 30mun Talvaniluaklu hikuliraanat Octobamillu, Novembamillu, Decembami Auktuliraanat: Aprilmin- Junemun	Tahapkuat Gavamatkut Hakugiktumik maligakhanik Tatqiqhiutini atugakhainnik hikuhiuktunilu, umiallu aulavik Tahamna umikhimalugu, Inuillu naalaklugit angutit aulaviinnik. Umiaqaruiklunilu hikuliraanat. Umiat hikumik ahiruiruiklutik Prince of Wales Straitmi, Coronation Gulfmilu, Dolphin-milu, Union Straitmilu, Dease Straitmin Admunsen Gulfmilu, Octba 1 min-June30mun (takuyakhak 30). Umiaqaruiklunilu tahamani Prince of Wales Straitmi, Coronation Gulfmilu, Dolphinmilu, Union Straitmilu, Dease Straitmilu, Admunsen Gulfmilu taimaaluu Uyarakhuktukhanik Angmakhiaganata.
Hikuhiuktun nivyaaqtun nanut ikhipkaklugit ungahihipkakniaktait. Nanut taja sikiitut aulaviinni takunnayuitut, taimaatut hikuhiukiqangniit nayulimaitait.	Hikulingnianin Hikugumilu Octoba 1min-June30mun	Hikuhiuktuqalimaituq umianik Octoba 1 min June 30mun aklaan (takuyakhak 30).

Naunaikutaa 1. Qayangnautait Umianin Ukiuraaluk

QAYANGNAQTUNIKKUT	QAKUGU TAIMAILINNIAQQA	QANURILIUNGNIQA
<p>Hikuiyangniit inigivaktait anguniaqtuni Mihinhnangniaqtuq, Mikigalualuni ahirungnik mihingnaqtuq. Anguniaqtut aulavigilimaingniaqtaat maniilainangurumi hikualu haatpalaqqat qiqigumi, taimaaluuuni uiniqarumi. Atauhiahuni hikuhiuktuk umiaq Nelson Headmi qaniakuugami Inuit anguniakittitillugit anguniaqtinik, tahamani aullaakhaaktut ikaavikhamingnik qiniqhiavakhutik hikua maniipiangularman. Tahamaniikharamik kinauyaqtuutaat akittukyuumiyuk ungahiktukkuuramik. Apqutit atukpakhimayut ikaalimairaana anguniangnik ayungnangniaqtuq: taimaa nikihakliungnaqniaqtuqlu, maniliurutikhalarluangalu anguniangnikkut pilimaiqpat.</p> <p>Piqtumi niptairaanat quamalluangitumilu, qayangnagniaqtuq anguniaqtuni apqutigivaktatik malikkumigit takungitkumikku hiku haattuq nutaaq, uiniqarumiluunniin tikitpiqangnagu takugumiuk. Sikiitumilu piklirumi ikaaktitillugit angunahuaqtut navgivilutikluunniin, qitiiklutikluunniin.</p>	Hikutiliraanatlu Hikukpallu Octoba 1min–June30mun	Hikuhiuktugalimaittuq umianik Octoba 1min–June 30mun (takuyakhak 30)

Naunaikutaa 2. Qayangnangnikkut Umianin Halumaituninlu, Utiqtaqattaqtunillu Nivyaaqtuninlu

QAYANGNAQTUNIKKUT	QAKUGU TAIMAILINNIAQQA	QANURILIUNGNIQA
<p>Umiat iqqaivaktut halumailrunik, annaniklu, iqakuniklu, baaturiiniklu, qayangnaqmata, higaakuniklu kangikungmun Tariuk halumaihugu, angutillu, iqalullu halumaihugit. Inuit tahapkuia nirivaktait, Inuillu halumaipagunaqhiyut. Qayangnaqtut umianit imangmuktut umianit amaqllu, Nanullu, tuktullu mitquqluktitpagunahigait.</p>	Ukiuraaluk	Inuit ilihimayumayut iqakuungnik maligaliukiqtangmanaat, umiallu iqakuukpangmata kangikhungmun. Gavamatkut huangayumik maligakhanik piyuhauyuugaluit umiat mikhaanut. Iqakuuknaikluni tariumun.
<p>Umiat ingniqutait nipiqtuyut. Angutit imangmi tuhaamayut nivyaaqtunit ahinungakpaktut. Nannullu, tuktullu, natiillu, qilalugaitlu ahinungauvaktun umiat nipainnini. Ahinun inikhamingnik qinihitik. Ayungnahivaktuk anguniatuni lmailitpaktuklu</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Angulimaihitik, unghakhivakhutiklu anguniaraanata. 2. Niuvikpallialihitiklu niuvaavingnit akituyunik niqinik nunallaaninlu himmiqtaqpaliqklutik. Tahamnalu 3. Niqihakliungnik atuliklugu. <p>Inuit aallanik niqihamingnik nanihinahuapangnialiqtut. Ayungnangniarunaqhiyuk qunnunik nirivalirumik. Inuhaat anguniangnik atuklugu ihumagiluanganit (tahapkuat kihimi ulapqiuyat qaritauyakkut) Angutit ahinut nuutpata inuhaat hivulihavutlu angunialimaikunakhiyun naniinnalimaiqpata, akiturumilu qiniqhiayaami aulajutkkut, Nunallaat anguniaqtuingniaqtut. Nunallaat pitquhiingniaqtut.</p>	Hikuliqqallu Hikukpallu Octoba 1min-June 30mun	<p>Hakugikyuumilugit hulijutikhait inuhaanullu ininguktunllu (25min- 50mun ukiulgit) uuktuktauyuinmata taimaa anguniangnikkut uuktuqpalirumaaqtut.</p> <p>Ilitturiyuuminahuaqta immap Ataani nivyaaangnikkut angutini (e.g, Havakpaktaitigut Tom Smith Stephen Insleylu nunaptingni).</p>
Iqalukpiit ikikliyut (75% mik) takunnalluayuitun umialluat kihakhimagaanamik kanikhungmi, Inuit kuvyaqtukviini, Umiaqyuat, qainnallu Inungnik akyautit utiqtaraanata kanikhungmi Inuit hulilukaaktut nutqaqtitpagait auyami iqalukhamingnik havangnahuat.	Imaqainnaqtillugu Junemi, Julymi, Augusmilu	Umiat k ihakhimayukhaugaluat 200 feetmi hinaanin Inuit kuvaqtuqtilugit. Qaiyukhaugaluat Kuvyaqtungnaiqat(Julymi, Augusmi, Septembamilu). Septembami, qaiyuinnamik Umiatun akyaqutun.
Salmon tahapkuat iqaluit maliyuktut umianik. Amigaikyuumigumik amigaitqiyauunialiqtut iqalukpiinnit. Taimailitpan iqalukpiit ikikliniaqtut nunallaalu iqalukpiilliuliklutik niriyahamingnik	Imaqainnaqtillugu Julymi, Augusmi, Septembamilu	Munarilugit nauttiulugit amigailpalliayutait iqaluit tahapkuia salmon(e.g., Kuukyuami, Aimauktami, Kuukmi, Quunngnuublu tahiani Qaklukyuamili).

Nunaaitkutaa 3. Kuviyuqaqpan, Tuktittuqaqpan, Munaqqutaalu

QAYANGNAQNIKKUT	QANURILIURUTIKHAA
Kuviyuqaqqanlu tuktittuqaqqanlu mihingnaqniaqtut nunallaanilu, nunaqqatigiiktunilu. Tahamna natiqayuktuk. Nattngniaqtuni niqihamingnik, kiinauyaliurutikhamingniklu ayungnangniaqtuq. Nakuungtniaqtuq kuviyuqaqpan.	Umiat qaliriinik ivyunik putulaittunik piqaqtukhaugaluat, tahamna malikhimayukhautaugaluak nakuulutiklu. Halummahitinklu umiat uhuyukhaugaluat. Nunallaallu hanaihimayukhaugaluat kuviyuqaqpan. Hannaihimayukhaugaluat upinnariamingni kuviyuqaqanlu, tuktittuqaqqanlu. Pittaaqtuugaluak tahamna Canadap tariunannik munariyutiitkutigut (CCG) ayuhautilugit Inuit. Hivulliulutik Inuit upinnautikhainik hannaihimayukhat Kuviyuqaqyaqqan qayaqaqlutiklu angiyumik lhuangittuq CCGkut ublut qaffit naatpagaat Tikitakhamingnut. Qanitqiayukhaugaluuit i.e., ukiuktaqtumiingitniramik qilamik tikittaanani. Akiliklugit ayuhaqtut inungnun amigaittunun taimaa kuviyuqaqpan angiyumik, hannaihimaniaqtun. Kiinauyaqaqlutiklu aulapkaiyunnik imappingni. Atauttimun havaklutik umiaqqaqtunikkut, nunallaaniiitullu qanuqtun havangniangmanaat kuviyuqaqpan.
Munariniq ihumaaliutauyuk. Iqainiangnahugibluguq qayangnaqtunik imangmun. Munaqhiyt Russiakkunniklu, Chinesekunniklu tariuktimnungaktailiyakhait. Immap ataaniitkutiqarunakhiyt umianik qangaraaluktun takuvakhimayutun. Kihimi ilihimangitavut. Hulliyakhainnik naluyugut. (e.g. Tuktuuyaqtuungmiunnuuk ilihimangitut bombardier tikilitkuunniqtuq Russiamin hikukkun taimani). <i>Itqaumayaa Ulukhaktuumiutam una.</i>	Gavamatkut ilihimapkaiyukhautaugaluuit nunallaanun hulyunik nunaptingni (hivayautikkut, qaritauyakkut, titiqatigullunnintahapkua anguniaktit katimayiit (HTC), Hamletkut, UCCkullu. Katimaqatigiiyutullu ilihimapkaklugit Inuit titqatigut, qaritauyakkulluunniit. Pullaaqtaqtullu umiani havaktullu ilihimattiangnikkut piyukhaugaluuit ikaakTaktut nunallaanit ihumaalungnaittumik Inungni.
Inuit ilihimangittut nunat aallat hulivangmanata tariuptingni. Ilihimangittut umiat iqagaanataluunniit, hulivaktulluunniit. Kihimik ihumaluutigivaktaat tahapkua. Qanuruliulimainnamik munariyayukhaugaluat.	Iningnihadlu, Inuillu ilihimapkaktauyukhauyuugalluat. Umiallu ilihimapkaklugit uqautikkut, qaritauyakkut, titiqatigutluunniit hamletunnut, CCkunnut, hulilukaarutimingnik tahamani imangmi. Katimaqatigilli ilihimapkaklugit Inuit titiqatigut, qaritauyakkulu. Inungnik takuuktukhanik NWTmillu, Nunavutmillu hulyaakhaita umiani titiraqtuhautaugaluuit nunallaat takuyakhainnik.
Tuktittuqaqpan kiviyuqaqqallu nayuqvikhainniaqtut Inuit.	Qanuriliuritkhamingnik hannaihimayukhaugaluat Inuit itiktiqvikhainik annautihimayut.

Naunaikutaa 4. Pulaaktaktunik Umiat, Umiannuallu, Helicaptallu, Tingmiyaulunnuallu

IHUMAALUUTAIT	QANURILIUNGNAHAURUTAIT
Tahpuat qayangnaqtuqarumi (Ukhuruamik kuviyuqaqqat, tuktittuqaqqalluunnin) Kiinauyaqtuyuaqpaktullu umiaqhigaanamik piutqiyanitunik aliahuitikhamingnik. Pulaaqtaqtun takuyumainnaqhuta qanuqtun takumatiqaqtugut tautugumapluta, kiinauyaqtuqyuayittutiklu. Ilihimayavut umiaq tikitkaanat atugakhaptningnik, niuvaaviitlu pikhainnikuhipluni nakuuyuk tamna akyaqtaqtuq atugakhaptningnik, qanuqtuttauk ihuman naqhvaktun aalat umiat. Ulukhaqtungmiutam ihumanini uqauhia.	Pulaaqtaqtut umianit nunaliaqtaqtut amigaiyuataillilugit 150-200laalugit. Pulaaqtutigut havaktuq havaqatigimmaalugu umiaqaraanan ilihautilugitlu havagumayun. Umiat uhuyukhautaugaluat aulaarutilhamingnik nunaalanit niuvingitaamingnik atuqpaktainik (uhuyaunik) kihimi ayuharumik tulakgumik.
Aullauyaqtut umianut qaivaktut nunanit aalanit uhihimaittumikatuqtaqhaptningnik. Inuit ihumaalukpaktut halumaittunik kanikhuptingnut iqaivaktut.	Aullauyaqtut umiat aqutait apihiyuhautaugaluat pulaarumagumik. Inuit ilihimayumayut qanuq maligakhak inmanaat iqqakuungnikkut, Tahapkuallu iqaivakpangmanailu. Gavamatkut Hakuugiktunik maligaliuqtukhaugaluat umiat lqakuurumik.
Pulaaqtaqtun umiat munariyangittut nutqaraanamik, tautuktangittut hulyaakkaita nunamungaraanamik, Ingilraangnitangniklu tiuhivangmanata nunaptingnin.	Pulaaqtaqtun umiakut nunamungaktailiyukhaugaluit apirahimaittumik. Nunallaanun Uqaqtukhaugaluat aquhaarahuaraanamik. Nunamik munaqhiyumik malauyuqaqtukhaugaluit tiguyahaninnitamingnik pingittaanata. Umiat qainahuaqtut upilaiyaqhimalugit unniqtukhaugaluat qilamik, ilaani uniqpaktut ublungni malrungni tikitinnatik. Nunauyamiklu takupkailutik nakit qaingmanata, lkaahuinnangmin hamungaungnittuk.
Helikaptallu tingmitinnuallu (umingmangnik munakhiyt) hiamicpagait tuktullu, umingmaillu tahamaniittukhaungitkaluahutik auyami. Inuit unniutauyuittut tingmiyaluit tahamaniitkanat anguniavikmingnun aulaaqpaktun ilitturiplutik Anguit ahinun nuuttut.	Apriyukhaugaluat unniutilugit HTCkunnut humut tingminiaqtamingnut taimaatun anguniaqtut tahamungaungitaaninni. HTCKut ilihimapkaktakhautigaluangit inuit titiqaqkun qaritauyukkulluunniin.
Ilihimangittugut kitut umiat apquhaaqqtut.	Umiat aullangnahuaqtamingnik nunallaanut ilihimapkaktukhat.

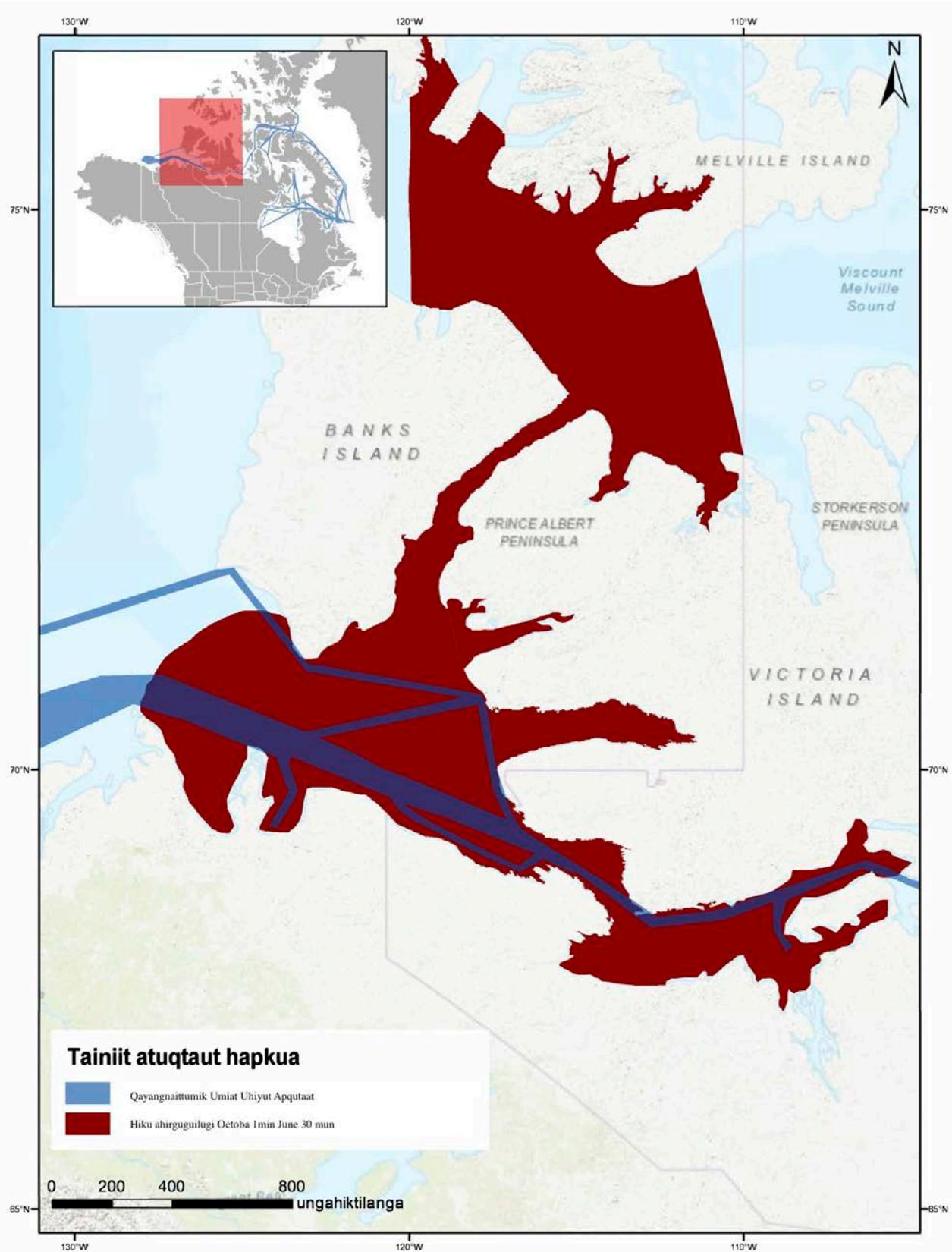
Nunaikutaa 5. Uqaqatigiikhimmaaqtukhaugaluat Inuillu Ilalutik

IHUMAALUUTAIT	QANURILIURUTIKHAK
Inuit uqaqatigiikkaktuugaluit havaqatigiikkak kaluarlamik Nunavutmiut nunataarumaplutik nunagiyakhamingnik NWTiiplu Nunavutlu titikhaatigut. Inuit uqaqatigiikkak hakugihipkaakfaarumayaah taimaa, taima HTCKut, HTOkutlu anguniangnikkut avatingni titiani, hulilu qaniqatlu. Tahapkuat Federal Gavamatkul, Territorial Gavamatkul havaktitivaktut Inuit ilihimangittillugit.	Inuit ilihimayumayut havagahuaraanata, hulinahuaraanatalu Gavamatkunnin NWTiiplu, Nunavutlu titian. Ulukhaqtuuqmiutamik ilauyukhaugaluq hulinahuaqtunik tuhaayaamingnik titiqangniani.
Hamani inuuvaktugut taimaa, Inuit qaivaktut Hamaniikhaangittumik, inuhivut hiamittutut ilipluginit. Inuuhvut hamani itut ubluk tamaan. Hamani inuuygut ilihimayakhariyaat, angutivutlu hiamittutut itpagait anguniaqtavut. Hamna Ulukhaqtuungmiutap uqauhia.	Inuit ilihimayukhaugalluat inuit aalat innuhiinnik.
Inuit ihumaaliutigivagait qanuqtut havagumayatik kiinauyaq hakugikpalaangman. Ilihimayut umiat nutqaqtimalitain kihimik ihumagiayatik ilihimapkakpaklugit qanuktun nunaktiklu, tariuktiklu munari yumayait.	Inuit ihumaaliutitik hivunnaptingni uqaqtatik atuquyait umiani utiqtaqtuni aulavinni, tahapkunugalu aqtinin. Inuillu qingigumik tuhaqtayumayut Inuit nunallaanit tautuktukhamik havaktiqaqtukhaugaluat munaqhiyukhanik NWTiimilu, Nunavutmillu iqakuungnikkut, maligaliuktainniklu ayuiriamingnik umiat aulaajutaitigut.

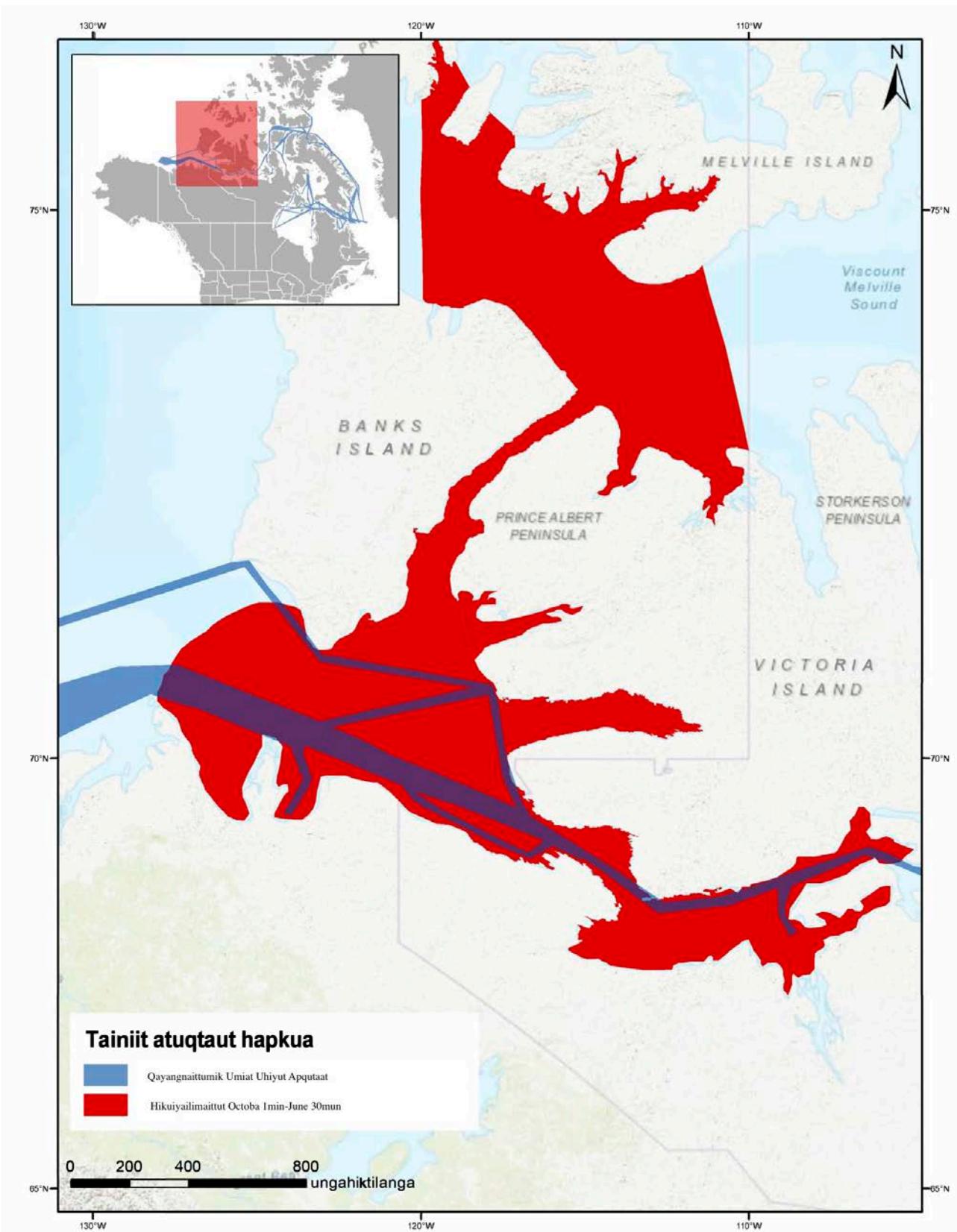
NUNAUYAT QANURILIURUTIKHATIK QAYANGNAITUMIK UHIYUNUT UMIAT APQUTAIT

Nunauyat takumajuutait: (30, 31, and 32):

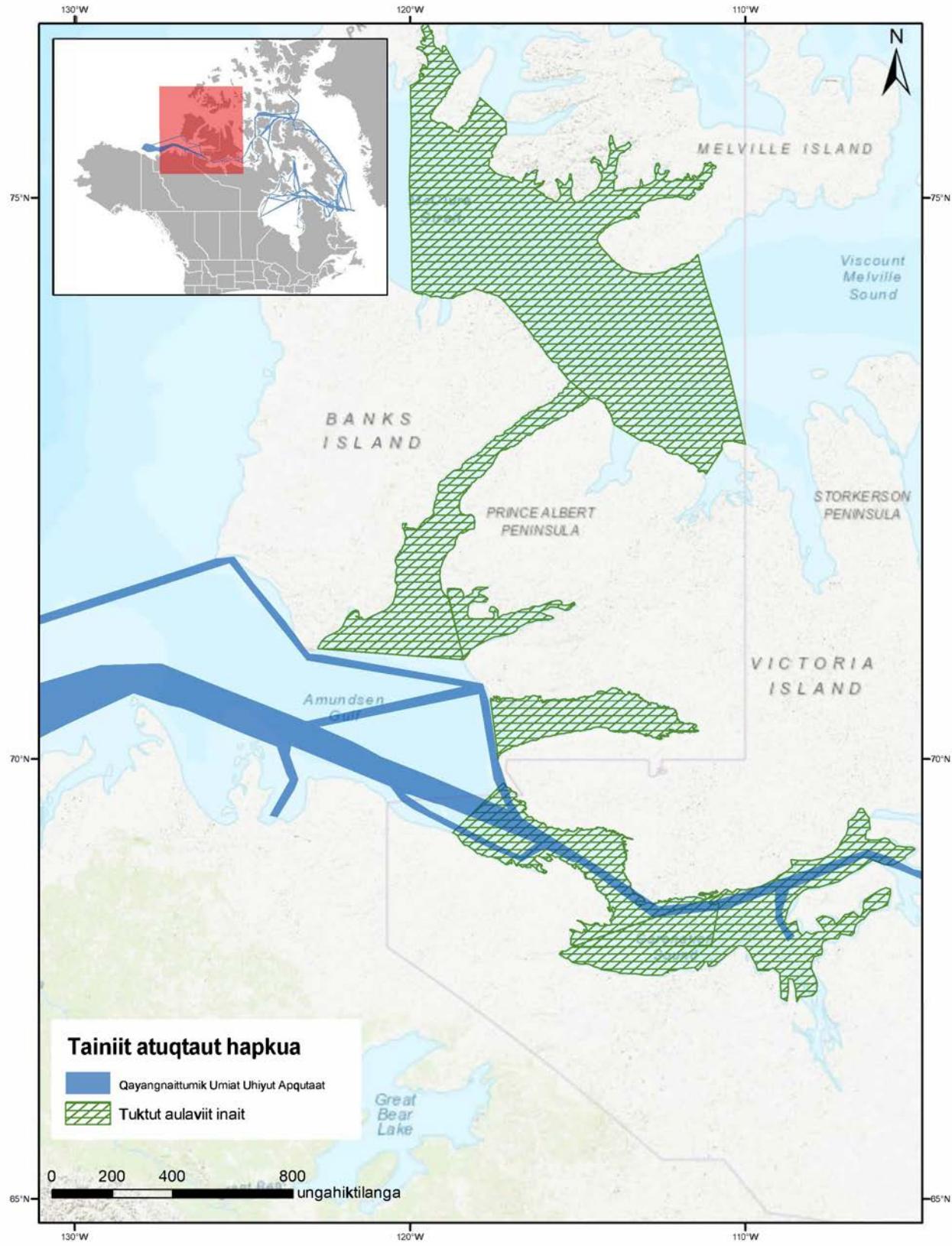
- Naukut umiaqangnaittuq hikuiyaquyangittuq Octoba imin June 30un;
- Naukut umiaqangnaittuq, hikuiyaquyangittuq upinnaamilu, ukiahamilu tuktut aulaviini.

Takuyakhak 30. Naunaihimayun qayangnaittumik akyaktuni umiakut – hikuiyailimaittut Octoba 1min-June 30mun

Takuyakhak 31. Naunaihimayun qayangnaittumik akyaktuni amiakut – hikuiyailimattut Octoba 1min-June 30mun

Takuyakhak 32. Naunaihimayun qayangnaittumik akyaktuni umiakut – umiaqangnaittuq hikuiyalimaittun ukiahami, upinnaamilu tuktut aulalikpata

NUNUMMAA

Umiat amigaikpaliayut utiqtaqtut ukiuktaqtum tariunani.¹ Talvanilu tahamna apqut Northwest Passage iliturivalliayaat nunayaumin, takuyumayauyuk pulaaqtaqtut aulapkaiyiinnin, ilihimagamik aulavia naitqiyaq aallanit atuqpaktamingnit, akiqitqiyauplunilu. Ulukhaktuuklu tautukpaktuk umiat apquhaaktut amigaikpaliayut ukiuni qaffini. Kihimi tahamna anguniaivillanga Inuit atuluapagaat tahamaniittuq Northwest Passage apqutaani Dolphinmi, Union Straitmilu, Prince of Wales Straitmilu, tahaffumani umiat aulaviani, tahamani umiat utiqtaqtut amigaikyuumiyut. Inuit ihumaaluutigivaktaat tahamna atuqtauvallalingman imaklu angutillu ihumagipligit. Inuunahuavigigamikku tahamna

Ulukhaqtuungmiut. Qayagiayukhaugaluak munariyaulutik umiat utiqtaqvia tahamna. Inuuniaviilu pitquhiinnullu aktuumangman. Nauhiutinitlu Inuit qauymayainniklu atauttitut havakkumik nakuyukkut havakniaqtuugaluat umiat utiqtaqtutigut apqutaani takvani. Taimaa Inuit nipait tuhaayauniaqtut qayangnaittumik umiat utiqtaqviini aktuumavialungmat. Nakuuquplugu aulayuni qaninaani Ulukhaqtuuplu ukiuktaqtumilu tariunani.

¹ Dawson J., Pizzolato, L., Howell, S.E.L., Copland, L., & Johnston, M.E. 2018. Temporal and Spatial Patterns of Ship Traffic in the Canadian Arctic from 1990 to 2015. *Arctic* 71 (1). 15–26. <https://doi.org/10.14430/arctic4698>.

